

HORYZONTY BEZPIECZEŃSTWA

UNIWERSYTET OPOLSKI

Opole

Nr 12(3) 2018

ISSN 2543-6090

HORYZONTY BEZPIECZEŃSTWA

NR 12 (3) 2018

pod redakcją

Tomasza Dukiewicza

Opole 2018

Wydział Prawa i Administracji

Komitet Redakcyjny

Tomasz Dukiewicz (przewodniczący Polska), Vladan Holcner (Czechy),
Vojtech Jurčák (Słowacja), Kamila Kasperska-Kurzawa (Polska),
Rastislav Kazanský (Słowacja), Jan Mazal (Czechy),
Jacek Ryczyński (Polska), Henryk Spustek (Polska)

Redaktor Naczelny

Tomasz Dukiewicz

Redaktorzy Tematyczni

Tomasz Dukiewicz - Bezpieczeństwo publiczne
Kamila Kasperska - Zagrożenia bezpieczeństwa personalnego
Henryk Spustek - Aspekty inżynierii bezpieczeństwa

Stali Recenzenci

Radosław Antonów (Polska), Vasyl Gulay (Ukraina),
Zbyšek Korecki (Czechy), Jarosław Krzewicki (Włochy),
Andrzej Krzyszkowski (Polska), Ivan Majchút (Słowacja),
Zdzisław Polcikiewicz (Polska), Jaroslav Usiak (Słowacja)

Redakcja Techniczna i Językowa

Alicja Paluch

Projekt Okładki

Katarzyna Głowania

© Copyright by Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Opolski, Opole 2018

ISSN 2543-6090

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja elektroniczna

SPIS TREŚCI

Kacper Dąbrowski	Postawy patriotyczne i religia	7
Witold Graca	Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Informacyjna Służba Bezpieczeństwa Republiki Czeskiej (Bezpečnostní informační služba České republiky) – podobieństwa i różnice	21
Cezary Pawlak	Informacja narzędziem działań hybrydowych	37
Justyna Posełek	Lasy – pożary przestrzenne	49
Krystian Ryś	Prawo do zabezpieczenia społecznego - element bezpieczeństwa socjalnego jednostki ...	61

Contents

Kacper Dąbrowski	Patriotic conducts and the religion	7
Witold Graca	The Internal Security Agency and Security Information Service of the Czech Republic (Bezpečnostní informační služba České republiky)- similarities and differences	21
Cezary Pawlak	Information as a tool for hybrid activitis	37
Justyna Posełek	Forests – spatial fires	49
Krystian Ryś	Social security law – the element of the individual’s social safety	61

*Rafał Dąbrowski*¹

Postawy patriotyczne i religia

Streszczenie

Artykuł porusza problematykę patriotyzmu. Ukazane są w nim różne poglądy dotyczące jego interpretacji. Wskazany zostaje aspekt wartości, które determinują rozwój społeczeństwa. Wpływają one na postawę obywateli względem swojej ojczyzny i motywują do pracy, która ma przyczynić się do utrzymania tożsamości narodowej. Poruszony zostaje również wątek kultury i jej wpływu na rozwój Polski. Wielu twórców, szczególnie w czasach okupacji, w swoich dziełach ukazywało miłość do ojczyzny tym samym wskazując drogę dla pozostałych obywateli. Patriotyzm jest nierozłączną częścią trwania każdego społeczeństwa, ponieważ dbając o dobro kraju dba się również o dobro jego obywateli.

Słowa kluczowe: społeczeństwo, naród, patriotyzm

Wstęp

W niniejszym artykule przedstawiono niżej wymienione tezy. Patriotyzm jest sposobem na okazanie tożsamości narodowej. Wydzźwięk zachowań związanych z obroną i pielęgnacją wartości narodowych jest bardzo szeroki. Zarówno postawy naszych przodków, jak również dzisiejsze osiągnięcia patriotyczne cechują siłę społeczeństwa. Wiele trudności, z którymi społeczeństwo musiało zmierzyć się na przestrzeni wieków wymagało od obywateli niezłomnej postawy w utrzymaniu i rozwijaniu kultury. Jej częścią jest również religia chrześcijańska. Niedawno obchodziliśmy sto pięćdziesiątą rocznicę chrztu Polski, które zapoczątkowało rozwój duchowy społeczeństwa. Pomimo, że oficjalnie status kraju określa się jako świecki, to historia wskazuje, jak duży wpływ na rozwój kraju miała religia.

¹ Student kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne, II rok studiów drugiego stopnia, Uniwersytet Opolski, Wydział Prawa i Administracji

Patriotyzm objawia się również za jej sprawą. Obrona wartości wiary ma wydźwięk zarówno mistyczny, jak i społeczny. Postawy wyrażające dbałość o kultywowanie podstawowych zasad religii ściśle wiążą się z patriotyzmem.

1. Znaczenie patriotyzmu

Definicji patriotyzmu jest wiele, znają je wszyscy, jednak nie wszyscy postępują według jego zasad. Pomimo tego, że dla większości społeczeństwa patriotyzm wydaje się być wciąż wartością fundamentalną, jest różnie interpretowana, w zależności od poglądów, szczególnie politycznych.

Znaczenie patriotyzmu ulega zmianom. Samo słowo pochodzi od łacińskiego patria oznaczającego ojczyznę. *Różny stosunek pojmowania tego terminu jest z jednej strony zależny od emocji, które łączą obywateli ze swoim państwem z drugiej strony od ustroju prawno-politycznego*².

Tożsamość emocjonalna wynika szczególnie z historii. Umiłowanie ojczyzny za dokonania przodków, tworzy silną więź. Jest przywilejem służby dla kraju, realizowaniem zadań, które przyczyniają się do rozwoju. *Adam Asnyk patriotyzm ujmuje jako dążenie do wznoszenia kolejnych wspólniały osiągnięć do historii kraju, nie zapominając o tych, które zostały stworzone dotychczas*³. Więź emocjonalna jest więc odzwierciedleniem nie tylko dbałości o ojcowiznę, która została przekazana przez przodków, ale również ciągły rozwój. *Wartość patriotyzmu dla Tomasza z Akwinu była drogowskazem, który wyznaczał drogę do działania. W ojczyźnie upatrywał podstawę istnienia i realizowania wszelkich działań*⁴. To podejście mówi o podejmowaniu działań uwzględniających dobro państwa. *Dlatego wyłączając tożsamość historyczną, patriotyzm pozostaje częścią składową określonych działań w szczególności w polityce. W walce o najwyższe stanowiska w rządzeniu państwem pojawia się terminologia, która nawiązuje do patriotyzmu. Jednak często jest to po prostu narzędzie walki politycznej pomiędzy partiami, które swoje działania utożsamiają z dbałością o rozwój państwa*⁵. Pojęcie powinności względem ojczyzny scharakteryzowane jest przez dwa zjawiska. Jednym jest lojalność wobec wartości i tradycji zaczerpniętych z przeszłości i będących częścią kultury kraju. Drugą jest dążenie do rozwoju i przywrócenia świetności państwa, które swoją kulturę tworzyło przez wiele wieków, napotykać przy tym wiele trudności.

² U. Mazur, *Patriotyzm to My*, wyd. Babiogórskie centrum kultury, Zawoja 2014, s. 9

³ Ibidem

⁴ P. Roszak, *Wiarygodność i tożsamość*, Wyd. Wam, Kraków 2014, s. 20-21

⁵ <http://polskietradycje.pl/artykuly/widok/119>, dostęp: 13.06.2018r.

2. Wychowanie w duchu patriotyzmu

Początki postaw patriotycznych upatruje się według chronologii wydarzeń a więc w historii. Wszystko zaczyna się w okresie dzieciństwa, wtedy człowiek dowiaduje się o wielu aspektach życia, kreujących jego światopogląd i przybliżających pojęcie przywiązania zarówno do podstawowych aspektów życia, jak również tożsamości narodowej. Otaczające społeczeństwo uczy człowieka w sposób pośredni sposobów postępowania i realizacji zadań względem innych ludzi. Podstawowa potrzeba człowieka, którą jest akceptacja innych i przynależność do społeczności jest realizowana właśnie za sprawą nauki. To ona funkcjonuje między ludźmi. Każdy rodzi się w określonym środowisku, które harmonizuje jego rozwój. Kultura, tradycja, religia to właśnie te wartości, które kreują światopogląd młodego człowieka i prowadzą go do realizacji podstawowych celów. Początkowo jest to ogólne zainteresowanie się światem i mechanizmami, które nim sterują. Później człowiek zaczyna przybierać określone postawy. *Ogromny wpływ na człowieka ma reakcja na wpływ społeczny. Internalizacja swoich przekonań jest przeświadczeniem o konieczności słuszności indywidualnych racji. Jest to niejako zaprzeczenie, albo bardziej następstwo działań, które prowadzą do identyfikacji z określonym człowiekiem lub też grupą ludzi. Jest ona bardziej powierzchowna niż identyfikacja, ponieważ człowiek niekoniecznie musi identyfikować się z określonymi zasadami, a przyjmuje je zazwyczaj przez atrakcyjność jednostki czy też, chęć pozostania w korelacji z większą społecznością*⁶. Takie podejście wskazuje na konieczność absorpcji przez młodych, pozytywnych bodźców ze strony innych ludzi w akceptacji określonych form zachowań. W taki sposób buduje się postawa patriotyczna względem narodu. Wychowanie wtórne, realizowane poprzez społeczeństwo, adoptuje w pewien sposób pojęcie patriotyzmu. Na rozbudowę tożsamości narodowej wpływa wiele aspektów, jak znajomość historii swojego kraju, obchodzenie świąt, dotyczących ważnych wydarzeń w dziejach narodu a także uczestnictwo w podstawowych świątach religijnych. Pomocne w realizowaniu założeń patriotycznych jest życie we wspólnocie. Troska o byt ludzi wspólnie zamieszkujących wzmacnia w człowieku postawy prospołeczne. Polska stanowi obszar, złożony z mniejszych aglomeracji, które mieszczą w sobie wspólnoty, więc dbałość o najmniejszą jednostkę kraju jest również formą patriotyzmu.

⁶ E. Aronson, *Człowiek istota społeczna*, Wyd. PWN, Warszawa 2012, 44-46.

2.1. Patriotyzm w świetle chrześcijaństwa

Pojęcie tożsamości narodowej ściśle łączy się z religią. Mówiąc o przywiązaniu się do narodu, czy też pielęgnacji określonych tradycji i kultury, należy zaznaczyć znaczenie państwa. Jest to nie tylko obszar, który wyznaczają granice i wchodzące w jej skład topografia terenu oraz wzniesione budowle. Są to przede wszystkim ludzie. Umiłowanie Ojczyzny łączy się więc ściśle z podstawową prawdą wiary, którą jest miłość do bliźniego. Jest to w konsekwencji ciągła gotowość w podejmowaniu trudu niesienia pomocy innym, jak również cnotliwość i przejaw postaw, będących obrazem dla innych. W tej relacji zachodzi więc dwojaka powinność. Z jednej strony człowiek powinien dbać o dobro wspólne i pomagać drugiemu człowiekowi, z drugiej zaś dbać o siebie i swój własny rozwój na rzecz innych. Psychologia wskazuje na to, że jeżeli człowiek tkwi we własnej niemocy i problem sprawia mu dbanie o siebie to, również trudno będzie mu zadbać o innych. Człowiek, który dba o siebie a więc zapewnia sobie dobrobyt, dba o swoje zdrowie zarówno fizyczne jak i psychiczne a także rozwija swojego ducha, może stać się użytecznym dla pielęgnowania dobra wspólnego. *Każdy kto bierze sprawy narodu za swoje może nazywać siebie patriotą, jednak musi pamiętać o podstawowych wartościach przyświecających strukturze społecznej. Niejednokrotnie w historii Polski władza była skierowana przeciwko ludności. Prawa tworzone były tak, aby bogacili się już bogaci, co prowadziło do uprzedmiotowienia innych ludzi. Dlatego tak ważnym jest by pamiętać o istocie człowieczeństwa, którą jest miłość do bliźnich. Pozwala ona dbać o interesy każdego człowieka, co pomaga w utrzymaniu odpowiedniego nastawienia w społeczeństwie i prowadzi do wspólnej pomocy. Odwrotne działania dzielą społeczeństwo i niszczą je od środka⁷. Istotne jest więc odpowiednie wychowanie, tak aby znajomość własnej ojczyzny i jej faktyczne dążenia nie były nigdy przyćmiewane przez wartości indywidualne, które wymuszają na człowieku zachowanie, będące w sprzeczności z pojęciem patriotyzmu, a więc egoizm. Pokusy ze strony świata również są weryfikowane przez postawy religijne, które w swoich założeniach nakazują powściągliwość, cnotliwość, chroniąc w ten sposób człowieka przed popadnięciem w samouwielbienie. Hedonistyczne podejście uzewnętrznia się szczególnie w popełnianiu czynów społecznie nieak-*

⁷ List episkopatu Polski, Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945 - 1974, Editions du dialogue, Paryż 1975, s. 708.

ceptowanych. Jest to sposób zadowolenia siebie bez rzetelnego spojrzenia na skutki swoich działań. Człowiek z natury dąży do samozadowolenia, mimo iż jest istotą społeczną, to gromadzi dane w taki sposób, aby zaspokoić swoje żądze oraz pragnienia. Oczywiście nie jest to regułą, w świecie często można spotkać ludzi, którzy kierują się raczej dobrem wspólnym, mając na uwadze głównie szczęście innych⁸. Hedonizm jest formą egoizmu, która stawia człowieka w centrum, nadaje mu wręcz przymioty boskie, więc staje oportunistycznie do pierwszego z przykazań, jak również oddala problemy drugiego człowieka. Taka postawa nie sprzyja rozwojowi społecznemu, a wręcz przeciwnie prowadzi do wyobcowania i zmniejszenia poczucia bezpieczeństwa, zarówno jednostki, jak również społeczności.

2.2. Postawy konformistyczne napędem patriotyzmu

Pojęcie konformizmu odnosi się do zmian postrzegania świata przez człowieka na podstawie poglądów innych ludzi. Może mieć ona zarówno pozytywny jak i negatywny wydźwięk⁹. Wkład w rozwój i życie narodu mają wszyscy obywatele. To, jak postrzegani jesteśmy przez inne nacje obrazuje, w jaki sposób faktycznie funkcjonujemy. Postawy wielu osób wywierają realny wpływ na to, w jaki sposób funkcjonuje całe społeczeństwo. Konformizm największy wpływ ma na najbliższe otoczenie, ponieważ nie wymaga użycia środków przekazu. Ta społeczność wydaje się być najbardziej odpowiedzialna za poczynania pozostałej jej części. Oczywiście instytucje takie jak szkoła, mają wskazać odpowiednie autorytety i ukazać historię w taki sposób, aby motywować ludzi do rozwijania odpowiednich wartości. Przejawem jest akceptacja, szczególnie osób i grup odmiennych, które wyznają inne ideały. Dlatego polski patriotyzm i związany z nim katolicyzm, nigdy nie powinien być przeszkodą w realizowaniu podstawowych założeń życia społecznego i wzajemnego szacunku dla innych, szczególnie pamiętając o tym, że nie tylko chrześcijanie realnie włączyli się w pielęgnowanie dążeń do wolności i postaw patriotycznych na przestrzeni wieków. Mając na uwadze postawę wielu zaangażowanych grup społecznych w utrzymanie polskości, każdy powinien pójść tym śladem, aby życiu codziennym przyczyniać się do utrzymania i pogłębiania zasad życia społecznego i prowadzenia swoich działań tak, aby mogły być realnym wzorem postępowania dla innych szczególnie młodych, na których obecnie czyha wiele niebezpie-

⁸ E. Aronson, *Człowiek istota społeczna*, Wyd. PWN, Warszawa 2012, 44-48.

⁹ *Ibidem*, s. 31

czeństw. Podstawowe obowiązki obywatelskie są podwaliną do budowania odpowiednich zachowań. Początkowym stadium jest oczywiście rodzina, która powinna być związana miłością i zrozumieniem, nie tylko dla jej członków, ale i zasad ogólnie pojmowanego dobra wspólnego. Przejawami patriotyzmu są więc również płacenie podatków, rzetelna praca, realizowanie zadań związanych z potrzebami społecznymi, nawet kibicowanie na meczu. Ważnym aspektem jest również pielęgnowanie tradycji poszczególnych regionów Polski, dzięki którym jest ona bardziej różnorodna. Patriotyzm regionalny w tym wypadku jest związany z dbaniem o język, obyczaje, tradycje związane ze świętami, z daną kulturą regionu. Jest to również istotne ze względu na historię Polski, która nie jest jednakowa dla każdego jej miejsca. Jest to bardzo wymowne, ponieważ pokazuje jak istotna jest akceptacja każdego człowieka, który pomimo innej kultury wnosi swój wkład w utrzymanie patriotyzmu.

3. Wyzwania dla współczesnego patriotyzmu

Wiele kontrowersji wzbudza obecnie pojęcie służby dla narodu. Niejednokrotnie wartości związane z narodem są mniej zauważane od tych, które prowadzą do pomnażania własnych korzyści. Głównym zagrożeniem szczególnie dla młodych są treści płynące z mass mediów. Niestety ich rola jest często dwojaka, ponieważ jednej strony, we wspaniały sposób może przysłużyć się rozwojowi i zdobywaniu wiedzy, jednak często przekazuje treści propagandowe. Bardzo szybki rozwój kolejnych form przekazywania informacji sprawia, że społeczeństwo staje się bardziej globalne. Można stwierdzić, że dzisiejsza pogoń za rozwojem informacji naturalnie zastępuje społeczeństwo industrialne. Przy tym człowiek ma coraz mniejsze znaczenie. Przesyt informacji prowadzi do uwierzytelniania nie tylko tych prawdziwych, ale również takich, które w sposób jawny przesłaniają prawdę¹⁰. Taka forma przekazu informacji prowadzi często do zatracania podstawowych wartości. Czynnikiem, który również wpływa negatywnie ze strony Internetu jest bierność. Godziny spędzone przed komputerem stają się formą spędzania czasu. Niestety człowiek stał się już nie tylko częścią informacji, która dotyczy jego osiągnięć, czy też stworzonych tez, ale siłą napędową powstawania samych informacji. Taka zależność powoduje dezinformacje, która skutkuje przekłamaniami społeczeństwa¹¹.

¹⁰ P. Sienkiewicz, *Spoleczeństwo informacyjne. Szanse, zagrożenia, wyzwania*, Wyd. Fundacji Postępu Telekomunikacji, Kraków 1999, s. 33

¹¹ M. Castells, *Spoleczeństwo w sieci*, Wyd. PWN, Warszawa 2010, s.82

Można zauważyć, że integralność ludzi obniża się za sprawą sprzecznych informacji. Prywatne dyskusje w wąskim gronie, na tematy związane z bieżącymi wydarzeniami, na podstawie niezweryfikowanych informacji często prowadzą do nieporozumień, co w konsekwencji prowadzi do obniżenia spójności społecznej. Jednak obecnie nie można obyć się bez wprowadzania modernizacji przepływu informacji. Powodowałyby to marginalizację na arenie międzynarodowej. Z perspektywy rozwoju narodu, a więc swoistego patriotyzmu, informatyzacja społeczeństwa wpływa pozytywnie. Jednakże w przekroju zysków i ewentualnych strat trudno jest jednoznacznie stwierdzić, czy przynosi ona korzyści dla utrzymania wartości narodowych. Na podstawie tak gwałtownego rozwoju, zmiany zachodzą również w podstawowej jednostce rodziny. W tym wypadku jest to oderwanie się od religii przez zmniejszanie jej wartości na rzecz nowych trendów. Rola mężczyzny i kobiety zaczęła ewoluować, szczególnie za sprawą coraz to nowych wyzwań, które przynosi globalizacja. Seksualność propagowana w Internecie umniejsza nieodzowne wartości. Nawet osobowość człowieka kreuje się często na podstawie portali internetowych i jego osiągnięć w wirtualnym świecie¹². W pojęciu społeczeństwa podstawową komórką powinna być rodzina, która kreuje podejście i uczy funkcjonowania w społeczeństwie. W momencie, kiedy słowo tradycyjny zaczyna kojarzyć się z terminem zacofany, ludzie zaczynają odchodzić od tradycji, która była istotą utrzymania Państwa Polskiego. Ogólny dobrobyt i chęć pogłębiania swoich zasobów materialnych wskazują na rozwój zachowań hedonistycznych. Niestety łączy się to ściśle z ogromnym problemem dzisiejszych czasów a więc z pytaniem: mieć czy być?

¹² Ibidem, s.44.

4. Kultura czynnikiem kreowania postaw patriotycznych

Nierozłączną częścią każdego społeczeństwa jest szeroko rozumiana kultura. *Nie ma nic bardziej niedookreślonego i wprowadzającego jednocześnie w zachwyt niż kultura. Zbiór wielu ponadczasowych zagadnień przedstawionych w różnych formach, jest obrazem duszy człowieka, która również w swojej prostocie zawiera bardzo wiele wątków*¹³. Ponadczasowość pojęcia kultury bardzo mocno scala teraźniejszy pogląd na sprawy narodu z tym, który miał miejsce w przeszłości. Często można zauważyć, jak szerokie spektrum rozpatrywania zagadnień z przeszłości przynoszą osiągnięcia, które przetrwały aż do dnia dzisiejszego. Ujmując w sposób ogólny to pojęcie, można do niego zaliczyć wszystkie sfery życia, które towarzyszą człowiekowi w życiu codziennym. Jednak oprócz podstawowych założeń istnieją te bardziej wysublimowane, charakterystyczne tylko dla określonych społeczności. Człowiek jest wytworem kultury społeczności. Dzięki życiu wśród innych ludzi uczy się zasad postępowania, których inni nauczyli się od swoich rodziców i krewnych. Taka forma oddaje, istotę jaką w tworzeniu kultury odgrywa człowiek i jak wiele wnosi w jej rozwój. Oprócz odbierania jej wyników, każdy jest też współtwórcą otaczającej rzeczywistości, bez względu na to, jak duży wkład miał w jej rozbudowę. *Na miano kultury zasługuje wszystko, to co jest osiągnięciem człowieka. Dzięki temu mamy konstytucję a także prawa oraz sankcje, które określają ład społeczny. Również doświadczenie zbierane na przestrzeni wieków jest cenną wartością wskazującą nurty i dążenia przodków. Jest to też historia narodu, oddająca wiele istotnych faktów, które doprowadziły do takiego funkcjonowania w społeczeństwie. Również rozwój duchowy, który służy kolejnym pokoleniom, wpisuje się w pojęcie kultury*¹⁴. Takie ujęcie wskazuje, jak istotną rolę w życiu każdego człowieka odgrywa kultura. Często kojarzona z doznaniem estetycznym, oddaje zdecydowanie więcej niż tylko odbiór bodźców. Każde osiągnięcie wpisane na rzecz Polaka jest odbierane, jako cenny aspekt kultury całego kraju. *Nigdy nie istniała kultura, która w swoim przekazie nie zawierałaby religii i nic nie wskazuje na to by miał narodzić się taki wzór życia ludzkiego, który nie potrzebowałby sfery duchowej*¹⁵. Aspekty tworzące kulturę żywo wpływają na poczynania człowieka. Mowa tylko o jednej osobie, która w pewnym sensie może stać się

¹³ J. Herder, *Myśli filozofii dziejów*, Wyd. PWN, Warszawa 1962, s. 4.

¹⁴ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym. Gaudium et spes*, nr 53, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002.

¹⁵ J. Prokopiuk, *Szkice z psychologii religii*, Wyd. PWN, Warszawa 1968, s. 138.

autoteliczną jednostką, jednak sama tworzy tylko część z bardzo szerokiej gamy pojęć związanych z kulturą. Aby mówić więc o szerokim spektrum tego pojęcia musi ona dotyczyć szerszej grupy ludzi na przestrzeni czasu. Trzeba zatem zauważyć, jak ważnym elementem jest patriotyzm i postawy chroniące wartości patriotyczne. Stają się one ponadczasowe ze względu na utrzymanie ich dla wielu pokoleń. Wtedy można mówić o kulturze ponadczasowej. Dzięki postawom, które jednoczą większe zbiorowości ludzi, nie tylko możliwy jest szybszy rozwój, ale również utrzymanie podstawowych wartości. W zależności od sytuacji, jaka panowała w kraju, postawy obywatelskie miały rozmaity wpływ na ogólną moralną kondycję narodu. Napięta sytuacja w kraju związana była z tworzeniem nowych tradycji. Budowanie tożsamości narodowej często sprowadzało się do użycia siły fizycznej, jak również ciągłym myśleniu o utrzymaniu statusu narodu. Obecnie rola patriotyzmu jest marginalizowana ze względu na rozwijający się świat i zmieniające się uwarunkowania gospodarczo-polityczne, które są udziałem człowieka. Obecnie tendencja kreuje społeczeństwo globalne. Powoli zaczyna mieć ono swoją kulturę i zrzeszać coraz większą ilość państw. Taka transformacja jest trudna, bo antagonizuje ze sobą starsze i młodsze pokolenie. Starsze pokolenie kierowało się głęboką wiarą i religijnością, natomiast przedstawiciele młodego pokolenia często porzucają te wartości na rzecz wszechobecnej wydajnej konsumpcji.

5. Ponadczasowe aspekty patriotyzmu

Obecnie istotnym aspektem kultury narodu jest sztuka. Wiele dzieł powstało z poczucia przynależności do ojczyzny. Niezlomność działania największych polskich twórców, była „żywym słowem”, które w najtrudniejszych czasach dawało pokrzepienie i odwagę dla walczących o wolność. Dzięki spisaniu wielu faktów historycznych została stworzona możliwość ciągłego powracania do tych trudnych wydarzeń z dziejów narodu. Obecnie trudno jest zrozumieć jaki wpływ na postawę Polaków wywierała kultura. Jest ona jednak częścią walki o wolności i przejawem patriotyzmu. *Wielki wkład w odzyskanie marzeń o Polsce wolnej i silnej był Stefan Żeromski. Wielki polski intelektualista, którego wkład w utrzymanie kultury i dawaniu nadziei swoim rodakom był ogromny. Napisał on przede wszystkim Przedwiośnie. Powieść opowiadająca o utopijnej wizji, która kształtowała nie tylko wspomnienia Polaków o żywej historii, ale również przez swój wydzźwięk dawała szansę i nadzieję na lepszą przyszłość. Jego wizja szklanych domów ukazywała możliwość odzyskania utraconej wolności. Oprócz tego autor brał czynny udział w powstaniu styczniowym, co daje wyraz jego słowom, które spisał w postaci powieści*¹⁶. Polska jest ojczyzną wielu wybitnych twórców, którzy swoją twórczością udowadniali, jak ważne w życiu każdego obywatela są wartości. Kolejnym wybitnym autorem był Aleksander Głowacki znany pod pseudonimem Bolesław Prus. Twórca wielu dzieł między innymi: Katarynka, Michałko, Antek. Utwory te podejmują problematykę ludzi najbardziej poszkodowanych przez los. Obrazują losy bohaterów, które są podobne do problemów Polaków. Najważniejszym dziełem Bolesława Prusa jest Lalka. Była to powieść drukowana w odcinkach. Opowiada o losach ludzi, którzy przeżywają historie podobne do tych, które człowiek spotyka w życiu codziennym. Trudy pokonywane przez bohaterów pokazują jak wiele pracy należy wkładać by rozwijać swoje myślenie. Zakończenie utworu jest pesymistyczne, ponieważ umierają osoby reprezentujące wartości. Ma to jednak ukazać ponadczasowość idei i zwrócić uwagę, że pomimo śmierci bohaterów ich trud został zauważony. Niezlomna postawa twórców była pokrzepieniem dla Polaków. Możliwość stykania się z problemami bohaterów zawartych w powieści, dawała możliwość odejścia od własnych trudności dnia codziennego. Również w obecnie potrzeba jest jak najwięcej utworów, które staną się bodźcem dla ludzi do walki o utrzymanie kultury. Wielką wartość w życie społeczne

¹⁶ Ibidem, s. 200-212.

wносиła również poezja. Istnieje wiele przykładów dzieł, które były pisane, aby dbać o ciągły rozwój kultury Polski. *Byście domowe niemocy tego królestwa zleczyli, łacniejsza by obrona należć się mogła. Ale jak się chory bronić ma, który sam na nogach swoich nie stoi? (...) Pierwsza jest - nieżyczliwość ludzka ku Rzeczpospolitej*¹⁷. Piotr Skarga stworzył Kazania sejmowe, które apelowały o miłość do ojczyzny. Jako wielkiego wroga polskości wskazywał samych Polaków. Obecnie dostrzega się, że wartości odgrywają coraz mniejsze znaczenie w życiu społeczeństwa. Ludzie zapominają, kim są na rzecz tego, co mogą posiadać. Istotą jest miłość do ojczyzny, jak wspomina w swojej twórczości Piotr Skarga. Jest to wartość, która buduje i daje możliwość ciągłego rozwoju. Tylko taka forma relacji, opartej na miłości prowadzi do poprawnego rozumienia pojęcia patriotyzmu. I tak jak pisał Adam Mickiewicz „Kraj lat dziecińczych on zawsze zostanie święty i czysty jak pierwsze kochanie” a Jan Kochanowski dodał „Droga do nieba otwarta tym, co służą ojczyźnie”, Pan Młody w Weselu Wyspiańskiego, wskazując swej żonie serce mówi, że „to Polska właśnie”.

Podsumowanie

W niniejszym artykule przedstawiono istotę patriotyzmu i jego wpływ na losy Polski zarówno na przestrzeni wieków, jak również we współczesnym ujęciu. W czasach najtrudniejszych dla dziejów narodów, powstało wiele dzieł, które pomagały jednoczyć społeczeństwo. Dawały motywację do podejmowania kolejnych działań w tworzeniu i utrzymaniu kultury narodu. Obecnie najtrudniejszym jest utrzymanie wartości dotyczących państwa. Ludzie dążą do pogłębiania i rozwoju dóbr materialnych zapominając o historii, która wskazuje na trudy podejmowane rodaków aby utrzymać kulturę narodu.

¹⁷ <https://literat.ug.edu.pl/skarga/0002.htm>, dostęp 5.06.2018 r.

Bibliografia

1. Aronson E., *Człowiek istota społeczna*, Wyd. PWN, Warszawa 2012.
2. Castells M., *Spółeczeństwo w sieci*, Wyd. PWN, Warszawa 2010.
3. Herder J., *Myśli filozofii dziejów*, Wyd. PWN, Warszawa 1962.
4. Mazur U., *Patriotyzm to My*, Wyd. Babiogórskie Centrum Kultury, Zawoja 2014.
5. Prokopiuk J., *Szkice z psychologii religii*, Wyd. PWN, Warszawa 1968.
6. Roszak P., *Wiarygodność i tożsamość*, Wyd. WAM, Kraków 2014.
7. Sienkiewicz P., *Spółeczeństwo informacyjne. Szanse, zagrożenia, wyzwania*, Wyd. Fundacji Postępu Telekomunikacji, Kraków 1999.
8. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym. Gaudium et spes, nr 53, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002.
9. List episkopatu Polski, *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945 - 1974*, Editions du dialogue, Paryż 1975.

Abstract

Rafał Dąbrowski

Patriotic conducts and the religion

The article will mention issues of the patriotism. In it different views concerning his interpretation are portrayed. An aspect of values which are determining the development of society is being recommended. The influence conduct of citizens relative to their homeland and are motivating to the work which is supposed to contribute to keep the national identity. Brought up a motif of the culture and impact on development of Poland is also staying. Many authors, particularly in the days of the occupation, in their work portrayed love of the homeland in the process gives the way for remaining citizens. The patriotism is an inseparable part of lasting every society, since caring about the good of the country they are also caring about the good of citizens.

Key words: society, nation, patriotism

*Witold Graca*¹

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Informacyjna Służba Bezpieczeństwa Republiki Czeskiej (Bezpečnostní informační služba České republiky) – podobieństwa i różnice

Streszczenie

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i czeska Informacyjna Służba Bezpieczeństwa to dwie najważniejsze cywilne służby specjalne w swoich krajach. Mimo dużych podobieństw w zakresie wykonywanych przez nie zadań ustawowych, obie te służby funkcjonują w skrajnie różnych uwarunkowaniach prawnych i politycznych. Podstawowa różnica między nimi sprowadza się do ostrego rozgraniczenia w systemie politycznym Czech służb wywiadowczych i organów policyjnych.

W artykule przedstawiono pokrótce wieloaspektowe różnice pomiędzy polską ABW a czeską BIS. Następnie opisano takie pojęcia jak służby specjalne i służby wywiadowcze. Końcowa część artykułu poświęcona została kontroli i zadaniowaniu polskich i czeskich cywilnych służb specjalnych.

Słowa kluczowe: służby specjalne, służby wywiadowcze, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Informacyjna Służba Bezpieczeństwa Republiki Czeskiej

Wstęp

W powszechnym mniemaniu cywilne służby specjalne byłych państw komunistycznych po roku 1989 przeszły podobną drogę rozwoju, którą w dużym skrócie można scharakteryzować jako stopniowe przechodzenie od wzorców sowieckich do modelu wypracowanego w demokratycznych państwach Zachodniej Europy i Stanów Zjednoczonych. Od służb, których głównym zadaniem było zwalczanie demokratycznej opozycji, często przy

¹ Doktorant Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytet Opolski, były funkcjonariusz ABW i AW

użyciu najbardziej brutalnym metod, nie wyłączając mordów politycznych do służb, których jednym z głównych aksjomatów jest przestrzeganie zasad demokratycznego państwa prawa, konstytucji i praw człowieka. Różnice pomiędzy poszczególnymi państwami, zdaniem wielu ekspertów, sprowadzają się głównie do tego, jak głęboko zostały przeprowadzone w poszczególnych służbach zmiany personalne i w jakim stopniu służby zostały oczyszczone z oficerów komunistycznych służb bezpieczeństwa. Pobieżna ocena rozwoju czeskiej Informacyjnej Służby Bezpieczeństwa i polskiej Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, głównych i najważniejszych cywilnych służb specjalnych tych państw, może prowadzić również do wniosku, że podstawowe różnice pomiędzy nimi sprowadzają się do tego, że czeskie służby zostały zbudowane od podstaw przez polityków wywodzących się z demokratycznej opozycji², natomiast ABW jako bezpośredni następcą rozwiązanego w 2002 roku Urzędu Ochrony Państwa, nigdy do końca nie zerwała związków z dawnymi komunistycznymi służbami ze względu na ciągłość kadrową. Jednak pogłębiona analiza wskazuje, że różnice pomiędzy tymi dwiema służbami, mimo wielu podobieństw w zakresie funkcji jak również zadań, są fundamentalne, bardzo głębokie i dotyczą stosunku do liberalnych wartości, demokracji i praw człowieka. Różnice pomiędzy omawianymi służbami najlepiej widać w zakresie posiadanych przez nie uprawnień procesowych, stworzenia przez czynniki polityczne systemu, w którym służby informacyjne są wyraźnie oddzielone od służb policyjno-represyjnych, roli służb w systemie ochrony informacji niejawnych, uprawnień w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa cybernetycznego oraz przyjętych rozwiązań dotyczących cywilnej kontroli nad nimi.

² Szerzej na ten temat zob. J. Ruzek, *V labiryntu zpravodajských služeb*, Praha 2014.

1. Uprawnienia policyjne

Zmiany w ramach czechosłowackich służb specjalnych po roku 1989 zmierzały w trzech kierunkach:

- służby miały funkcjonować ściśle w ramach określonego porządku prawnego, ich działania miały regulować ustawy. Głównymi założeniami nowego porządku prawnego w tym zakresie miało być: ograniczenie zakresu działalności, prawne określenie metod pracy w zakresie pozyskiwania informacji, zmiana warunków prawnych pozwalających na wykorzystanie służb w danej sytuacji, stworzenie wewnętrznej kontroli ich działalności;
- likwidacja jakichkolwiek uprawnień śledczych w ramach służb;
- przesunięcie wewnętrznych cywilnych służb specjalnych poza strukturę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych³.

Czeska Informacyjna Służba Bezpieczeństwa (BIS) nie posiada uprawnień śledczych, chociaż zgodnie z § 1 Ustawy nr 154/1994 instytucja ta została powołana jako zbrojna służba wywiadowcza Republiki Czeskiej⁴. (dalej jako *Zákon Bezpečnostní informační službě*). Jej funkcjonariusze na podstawie § 5 są uprawnieni do posiadania, noszenia i użycia broni palnej, ale tylko w przypadku obrony koniecznej lub w stanie wyższej konieczności⁵. Uprawnienia policyjne w ramach BIS posiada tylko wewnętrzna inspekcja, która zajmuje się ściganiem przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy tej służby. BIS może korzystać z metod właściwych dla policji takich jak:

- technika operacyjna (wymagana zgoda przewodniczącego senatu sądu okręgowego właściwego terytorialnie);
- obserwacja (wymagana zgoda dyrektora BIS lub osoby przez niego upoważnionej);
- dokumentów legalizacyjnych.

W każdej informacji rocznej BIS jest punkt poświęcony współpracy z Policją RC⁶. Zgodnie z § 8 pkt. 3 ustawy 153/1994 o służbach informacyjnych Republiki Czeskiej adresatem informacji wywiadowczych BIS jest

³ L. Pokorný, *Zpravodajské služby*. Auditorium, Praha 2012, s. 60.

⁴ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=154&r=1994>, (dostęp: 10.08.2018).

⁵ Zákon Bezpečnostní informační službě, § 5.

⁶ Oficjalna strona Bezpečnostní informační služba- <http://bis.cz> (dostęp: 6.08.2018)

Policja Republiki Czeskiej⁷(dalej jako Zákon o zpravodajských službách České republiky). Współpraca pomiędzy poszczególnymi jednostkami policji a BIS jest związana tematycznie z przekazanymi policji informacjami. Jednak w czeskim systemie prawnym nie została wskazana ani stworzona konkretna jednostka policji do współpracy z BIS tak, jak np. ma to miejsce w Holandii lub w Wielkiej Brytanii.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku po odejściu byłych funkcjonariuszy StB, do BIS zaczęto przyjmować funkcjonariuszy Policji i Prokuratury⁸. W końcu lat dziewięćdziesiątych XX wieku byli policjanci stanowili 20% ogółu funkcjonariusz BIS. Krok ten ułatwił BIS współpracę z Policją. Jednak podstawowe ograniczenie w tym zakresie nadal stanowią zapisy Kodeksu Karnego, który wyklucza wykorzystanie materiałów zdobytych przez służby specjalne jako materiału procesowego. W pracy BIS dochodziło do sytuacji, kiedy uruchomiony przez BIS podsłuch zaczynał przynosić efekty, które można by było wykorzystać w postępowaniu karnym, jednak BIS decydowała się wyłączać swoją instalację po to, by Policja w to miejsce mogła uruchomić własny podsłuch.

W przeciwieństwie do BIS Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego zgodnie z art. 5 Ustawy o ABW i AW została powołana do rozpoznawania, zapobiegania i zwalczania zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz jego porządek konstytucyjny a także rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania najpoważniejszych przestępstw m.in. szpiegostwa, terroryzmu, bezprawnego ujawnienia lub wykorzystywania informacji niejawnych i innych przestępstw godzących w bezpieczeństwo państwa i w jego podstawy ekonomiczne. Zgodnie z art. 21.3 Ustawy o ABW i AW w zakresie właściwości Agencji jej funkcjonariuszom przysługują uprawnienia procesowe Policji, wynikające z przepisów Kodeksu postępowania karnego⁹ (dalej jako Ustawa o ABW i AW).

⁷ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1994&cz=153>, (dostęp: 10.08.2018).

⁸ K. Zetocha, Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika. Brno: MU - FSS, 2008, s. 67, <https://is.muni.cz/th/idfhl/Zetocha-Disertace.2008.pdf> (dostęp: 6.08.2018)

⁹ Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, Dz.U. z 2016 r., poz. 1897, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20020740676>, (dostęp: 8.08.2018).

2. Funkcjonowanie w ramach prawnie sformalizowanego systemu służb specjalnych

Czeska Informacyjna Służba Bezpieczeństwa (BIS) funkcjonuje w ramach formalnie opisanego systemu służb specjalnych. Wszystkie służby Republiki Czeskiej określane są w czeskiej literaturze przedmiotu jako służby wywiadowcze (zpravodajská služba) w przeciwieństwie do organów policyjnych (policijní organy). Podział ten jest również bardzo wyraźny w czeskim kodeksie karnym (Trestní řád), który w § 12 stanowi, że organami uprawnionymi w postępowaniu karnym są: sądy, prokuratorzy i organy policyjne, przez które rozumie się m.in. Policję Czeskiej Republiki i np. BIS, ale tylko w zakresie wykrywania przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy tej służby¹⁰.

Czeskie służby wywiadowcze działają w ramach systemu opisanego w ustawie nr 153/1994 o służbach wywiadowczych Czeskiej Republiki z dnia 7 lipca 1994 roku (Zákon o zpravodajských službách ČR). Ustawa ta definiuje samo pojęcie *służb wywiadowczych*, którymi są organy państwowe powołane do pozyskiwania, gromadzenia i analizy informacji istotnych dla ochrony porządku konstytucyjnego, ważnych interesów ekonomicznych, bezpieczeństwa i obrony Republiki Czeskiej. Dokument ten opisuje również pozycję, działalność, koordynację, współpracę i kontrolę służb wywiadowczych tego kraju a także sposoby i instytucje uprawnione do przekazywania zadań tym służbom oraz odbierania od nich informacji. Czeskie służby wywiadowcze zostały wymienione w § 3 ustawy i należą do nich: Czeska Informacyjna Służba Bezpieczeństwa (BIS), Urząd ds. Kontaktów Zagranicznych i Informacji (wywiad cywilny-Úřad pro zahraniční styky a informace) i Wywiad Wojskowy (Vojenské zpravodajství)¹¹.

W polskim porządku prawnym funkcjonuje z kolei pojęcie służby specjalne, którym określa się tak różne formacje jak Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu, Służba Wywiadu Wojskowego, Służba Kontrwywiadu Wojskowego i Centralne Biuro Antykorupcyjne. Pojęcie to nie zostało jednak nigdzie zdefiniowane, pojawia się jedynie w art. 11 Ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, który odnosi się do działalności Kolegium do Spraw Służb Specjalnych. Brak definicji daje pole do różnego rodzaju interpretacji, które w większości jedynie zaciemniają obraz polskich służb

¹⁰ Zákon č. 141/1961 Sb. - Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1961&cz=141>, (dostęp: 10.08.2018)

¹¹ Zákon o zpravodajských službách České republiky, § 3.

i prowadzą np. do tego, że mianem *służb specjalnych* określa się potocznie Centralne Biuro Śledcze Policji. Niektórzy myślą również służby specjalne z siłami specjalnymi. Wielu naukowców stara się zdefiniować to pojęcie. Rzadko jednak, poza środowiskiem byłych funkcjonariuszy służb, wskazuje się sztuczność tego terminu i fakt, że w państwach demokratycznych, zwłaszcza anglosaskich, na określenie służb zajmujących się działalnością informacyjną używa się terminu *intelligence*. Istotą np. brytyjskiego modelu służb specjalnych jest rozdzielenie funkcji informacyjnej służb wywiadowczych od funkcji karno-represyjnej, która pozostaje wyłączną domeną służb policyjnych.

W niniejszym artykule zostały zaprezentowane wybrane stanowiska badawcze w zakresie opisu zjawiska *służb specjalnych*. *Pojęcie służby specjalne nie jest jednoznaczne, zwykle określa ono wywiad i kontrwywiad. Termin służby specjalne nie odnosi się do wszystkich służb prowadzących niejawną działalność, polegającą na podejmowaniu na podstawie przepisów prawa działań operacyjno-rozpoznawczych a tylko do tych, które „tradycyjnie” wykonują zadania wywiadowcze i kontrwywiadowcze*¹².

*Przez służby specjalne należy rozumieć wszystkie instytucje państwowe prowadzące działania operacyjno-rozpoznawcze o niejawnym charakterze*¹³.

W literaturze przedmiotu dokonano również podziału na *służby informacyjno-wywiadowcze* oraz *służby policyjno-prewencyjne*. *Służby informacyjno-wywiadowcze mają za zadanie pozyskiwanie centralnych informacji (jawnych i niejawnych) o strategicznym znaczeniu i analizowanie ich oraz prowadzenie dezinformacji analogicznych służb obcych*¹⁴.

W przeciwieństwie do Republiki Czeskiej w Polsce brak kompleksowej regulacji prawnej, która porządkowałaby działalność służb specjalnych. Jednak biorąc pod uwagę polski porządek prawny i zapisy ustawowe, jako służby specjalne należałoby określić te instytucje państwowe, które zostały tak nazwane we właściwych ustawach. Jak na ironię Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego została określona jako służba specjalna dopiero w art. 11 Ustawy o ABW i AW odnoszącym się do działalności Kolegium do Spraw Służb Specjalnych w przeciwieństwie do Służby Wywiadu Wojskowego, Służby Kontrwywiadu Wojskowego i Centralnego Biura Antykorupcyjnego, które są tak określane we właściwych ustawach powołujących te instytucje¹⁵.

¹² S. Zalewski, *Służby specjalne w państwie demokratycznym*, AON, Warszawa 2005, s.13.

¹³ B. Pacek, *Osobowościowe uwarunkowania efektywności oficerów kontrwywiadu*, AON, Warszawa 2013, s.10.

¹⁴ Tamże, s. 11.

¹⁵ Ustawa o ABW i AW, art. 11.

3. Ochrona informacji niejawnych

Zgodnie z § 5 Ustawy nr 153/1994 o służbach wywiadowczych Republiki Czeskiej BIS zabezpiecza informacje o działaniach zagrażających bezpieczeństwu informacji stanowiących tajemnicę państwową lub służbową¹⁶. BIS nie zajmuje się prowadzeniem postępowań w zakresie dostępu do informacji niejawnych, tak jak to jest w przypadku ABW. Służba takie postępowania, zgodnie z § 9 Ustawy nr 148/1998 o ochronie informacji niejawnych¹⁷, może prowadzić jedynie wobec własnych funkcjonariuszy. Za kwestie bezpieczeństwa informacji niejawnych w Czechach odpowiada Narodowy Urząd Bezpieczeństwa (Národní bezpečnostní úřad). Mimo swej nazwy urząd nie jest służbą specjalną. Urząd został powołany 1 sierpnia 1998 roku na mocy ustawy nr 148/1998 o ochronie informacji niejawnych i jest centralnym organem administracji w zakresie ochrony informacji niejawnych oraz wydawania certyfikatów dostępu do tych informacji. Urząd funkcjonuje poza systemem czeskich służb specjalnych.

Zgodnie z art. 5.3. Ustawy o ABW i AW do zadań tej Agencji należy realizowanie, w granicach swojej właściwości, zadań związanych z ochroną informacji niejawnych¹⁸. W latach 2002-2017 została znowelizowana Ustawa o ochronie informacji niejawnych. W noweli z dnia 5.08.2010 r. Szef ABW pełni funkcję krajowej władzy bezpieczeństwa¹⁹ (dalej Ustawa o ochronie informacji niejawnych). Krajowa władza bezpieczeństwa jest właściwa do nadzorowania systemu ochrony informacji niejawnych w stosunkach Rzeczypospolitej Polskiej z innymi państwami lub organizacjami międzynarodowymi i wydawania dokumentów upoważniających do dostępu do informacji niejawnych Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej lub innych organizacji międzynarodowych.

Zgodnie z art. 10 ww. ustawy ABW nadzoruje funkcjonowanie systemu ochrony informacji niejawnych w jednostkach organizacyjnych pozostających w jej właściwości i w związku z tym ma prawo: prowadzić kontrolę ochrony informacji niejawnych i przestrzegania przepisów obowiązujących w tym zakresie, realizować zadania w zakresie bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych, prowadzić postępowania sprawdzające, kontrolne postępowania sprawdzające oraz postępowania bezpieczeństwa przemy-

¹⁶ Zákon o zpravodajských službách České republiky, § 5.

¹⁷ Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1998&cz=148>, (dostęp: 10.08.2018).

¹⁸ Ustawa o ABW i AW, art. 5.3.

¹⁹ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych, Dz. U. Nr 182, poz.1228, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20101821228>, (dostęp: 8.08.2018).

słowego, zapewniać ochronę informacji niejawnych wymienianych między Rzeczpospolitą Polską a innymi państwami lub organizacjami międzynarodowymi i prowadzić doradztwo i szkolenia w zakresie ochrony informacji niejawnych²⁰.

4. Bezpieczeństwo systemów teleinformatycznych

BIS w ramach swojej działalności zajmuje się zagrożeniami dla bezpieczeństwa infrastruktury komunikacyjnej Republiki Czeskiej w zakresie cyberbezpieczeństwa. Do zadań BIS należy np. badanie różnego typu ataków elektronicznych, które są skierowane na obiekty infrastruktury krytycznej, miejsca przechowywania informacji niejawnych itp. Służba gromadzi i analizuje wszelkie informacje o realnych i potencjalnych zagrożeniach i ryzykach związanych z wykorzystaniem informacji strategicznych w systemach komunikacyjnych, których zniszczenie lub naruszenie mogłoby mieć poważny wpływ na bezpieczeństwo i interesy ekonomiczne republiki. Chodzi tu o systemy komputerowe urzędów, instytucji administracji publicznej i innych osób prawnych, które są zaliczane do infrastruktury krytycznej. W związku ze swoją działalnością BIS sprawdza różnego rodzaju fora internetowe, na których dochodzi do nielegalnych transakcji sprzedaży danych wrażliwych, lub które mogą służyć jako miejsca kontaktu i zamawiania usług związanych z nielegalną aktywnością polegającą na prowadzeniu ataków lub zdobywaniu informacji niejawnych. Służba nie zajmuje prowadzeniem postępowań w zakresie bezpieczeństwa przemysłowego i zadaniami związanymi z bezpieczeństwem systemów teleinformatycznych.

W czeskim porządku prawnym za kwestie cyberbezpieczeństwa od 2017 roku odpowiada Narodowy Urząd ds. Bezpieczeństwa Cybernetycznego i Informatycznego (Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost -NÚKIB). Wcześniej kwestie te leżały w gestii Narodowego Urzędu Bezpieczeństwa (Národní bezpečnostní úřad). Urząd został powołany 1 sierpnia 2017 roku na podstawie Ustawy nr 205/2017 o bezpieczeństwie cybernetycznym, która zmieniła Ustawę nr 181/2014. NÚKIB jest centralnym organem administracji ds. bezpieczeństwa cybernetycznego w tym również w zakresie ochrony informacji niejawnych w systemach informatycznych i teleinformatycznych oraz w zakresie ochrony kryptograficznej. Jednym z jego zadań jest udział w rozwoju niedostępnych publicznie usług systemu satelitarne Galileo. Siedziba urzędu mieści się w Brnie. NÚKIB stanowi

²⁰ Ustawa o ochronie informacji niejawnych, art. 10.

rządowy zespół CERT Republiki Czeskiej i w ramach swojej działalności współpracuje z zagranicznymi zespołami CERT oraz CSIRT²¹.

W Polsce zgodnie z Ustawą o ochronie informacji niejawnych z 5.08.2010 to właśnie ABW po przeprowadzeniu odpowiedniego postępowania sprawdzającego wydaje świadectwa bezpieczeństwa przemysłowego w sferze cywilnej. Ponadto do ustawowych kompetencji Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego należy, m. in. realizacja zadań w zakresie bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych, przeznaczonych do przetwarzania informacji niejawnych. Zadania Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w tym zakresie realizuje Departament Bezpieczeństwa Teleinformatycznego ABW, a także wyspecjalizowane zespoły w delegaturach ABW. W zakresie Ustawy o ochronie informacji niejawnych ABW przysługują również uprawnienia kontrolne, agencja może przeprowadzać audyty systemów informatycznych służących do przetwarzania informacji niejawnych. Poza tym służba prowadzi system szkoleń dla pełnomocników ochrony, inspektorów i administratorów systemów informatycznych. Działania ABW w zakresie szkoleń, certyfikacji systemów, wydawania świadectw bezpieczeństwa przemysłowego są odpłatne²².

Zgodnie z przyjętą Ustawą z dnia 5 lipca 2018 roku o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa Zespół Reagowania na Incydenty Bezpieczeństwa Komputerowego (CSIRT GOV) działający na poziomie krajowym, prowadzony jest przez Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego²³.

5. Koordynacja, kontrola i zadaniowanie

Zgodnie z § 7 Ustawy nr 153/1994 o służbach wywiadowczych Republiki Czeskiej za działalność i koordynację służb wywiadowczych RC odpowiada rząd. W celu wykonywania swoich kompetencji w tym zakresie powołano Komitet ds. Działalności Wywiadowczej, który jest ciałem wykonawczych Rady Bezpieczeństwa Państwa. W skład komitetu wchodzi: premier (przewodniczący), minister spraw wewnętrznych (wiceprzewodniczący), minister spraw zagranicznych (członek), minister obrony (członek), dyrektorzy Informacyjnej Służby Bezpieczeństwa (BIS), Urzędu ds. Kontaktów Za-

²¹ 15. Zákon č. 205/2017 Sb., kterým se změnil zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů, https://www.nbu.cz/download/pravni-predpisy/205_2017.pdf, (dostęp: 10.08.2018).

²² Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa, Dz.U. 2018 poz. 1560, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001560>, (dostęp: 8.08.2018).

²³ Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa, Dz.U. 2018 poz. 1560, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001560>, (dostęp: 8.08.2018).

granicznych i Informacji (UZSI), Wywiadu Wojskowego (VZ)²⁴.

Zgodnie z § 8 ww. ustawy służby wywiadowcze RC raz w roku lub też na wniosek złożony w każdym innym terminie składają prezydentowi republiki i Radzie Ministrów informację dot. swojej działalności²⁵.

Zgodnie z § 8 pkt. 4 rząd i prezydent republiki wyznaczają zadania dla służb wywiadowczych w ramach ustawowej działalności tych służb. Przy czym prezydent wyznacza zadania za wiedzą rządu²⁶. Zgodnie z § 8 pkt. 5 zadania są przekazywane w przypadku BIS za pośrednictwem dyrektora tej służby, natomiast w przypadku pozostałych służb za pośrednictwem odpowiednich ministrów²⁷.

Kontrola działalności służb wywiadowczych odbywa się zgodnie z § 12 ww. ustawy. Służby podlegają kontroli ze strony rządu i Parlamentu²⁸. W ustawie dot. powołania BIS (154/1994) znajduje się osobna część poświęcona kontroli działalności tych służb. Kontrolę parlamentarną wykonuje organ kontrolny parlamentu składający się z 7 członków izby. Organ kontrolny parlamentu może kontrolować: wewnętrzny statut służby, projekt budżetu, pisemne zadania zlecone przez rząd lub prezydenta republiki, dowody księgowe potrzebne do kontroli budżetu, wewnętrzne przepisy służby²⁹.

Najważniejszą zmianą systemową w historii Urzędu Ochrony Państwa³⁰, którego bezpośrednim następcą prawnym jest powołana w roku 2002 Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, było wyprowadzenie tej instytucji w roku 1996 ze struktur MSW i podporządkowanie jej premierowi³¹. Reforma z roku 1996 przeprowadzona przez rząd SLD wprowadziła również prawo wyznaczania przez premiera ministra - członka Rady Ministrów, do którego należała koordynacja działań UOP i Wojskowych Służb Informacyjnych. Stanowisko ministra koordynatora ds. służb specjalnych zostało utworzone 1.01.1997 r. Dopełnieniem systemu cywilnej kontroli nad służbami specjalnymi było powołanie na mocy nowelizacji ustawy o UOP z 8.08.1996 r. organu opiniodawczo-doradczego Rady Ministrów, jakim było Kolegium ds. Spraw Służb Specjalnych³². Nadzór nad służbami specjalnymi w latach 1995-2002 sprawowała również działająca na mocy

²⁴ Zákon o zpravodajských službách České republiky, § 7.

²⁵ Zákon o zpravodajských službách České republiky, § 8.

²⁶ Zákon o zpravodajských službách České republiky, § 8 pkt. 4.

²⁷ Zákon o zpravodajských službách České republiky, § 8 pkt. 5.

²⁸ Zákon o zpravodajských službách České republiky, § 12.

²⁹ Zákon Bezpečnostní informační službě, § 8 - § 21.

³⁰ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o *Urzędzie Ochrony Państwa*, Dz.U. z 1999 r. Nr 51, poz. 526 z późn. zm., <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19900300180>, (dostęp: 8.08.2018).

³¹ D. Laskowski, *Polskie służby specjalne*, Poznań 2017, s. 125.

³² K. Wojtaszczyk (red.), *Polskie służby specjalne. Słownik*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2011, s. 95.

Regulaminu Sejmu Komisja do Spraw Służb Specjalnych. Do czasu reformy służb specjalnych w 2002 r. o użyciu wobec obywateli tzw. kontroli operacyjnej decydował minister spraw wewnętrznych, a od 1996 r. szef Urzędu Ochrony Państwa. Jediną formą zewnętrznej kontroli tej procedury była konieczność uzyskania zgody prokuratora generalnego. Ustawa o UOP nie przewidywała udziału w tej procedurze sądu.

Wraz z powołaniem w roku 2002 Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego wprowadzono zapisy ustawowe, zgodnie z którymi kierunki działania służby określa premier. Szefowie Agencji najpóźniej na 3 miesiące przed końcem roku kalendarzowego przedstawiają Prezesowi Rady Ministrów roczne plany działalności a do dnia 31 stycznia coroczne sprawozdania z działalności. Ustawa utrzymała rolę Kolegium do Spraw Służb Specjalnych³³. Ze strony parlamentu działalność ABW nadal jest kontrolowana przez Komisję ds. Służb Specjalnych. Ważnym elementem reformy z roku 2002 było wprowadzenie w Ustawie o ABW i AW zapisu, który zobowiązuje Szefa ABW do uzyskania pisemnej zgody na zastosowanie kontroli operacyjnej oprócz Prokuratora Generalnego (tak jak było w Ustawie o UOP) także zgody Sądu Okręgowego w Warszawie. W latach 2002-2017, po powołaniu do życia ABW, najbardziej dynamicznie zmieniała się faktyczna i ustawowa rola ministra koordynatora ds. służb specjalnych. Zasadnicza zmiana w tym zakresie miała miejsce w latach 2006-2007. Rozporządzenie prezesa Rady Ministrów Jarosława Kaczyńskiego dało ówczesnemu koordynatorowi Zbigniewowi Wassermanowi instrumenty realnej kontroli całości działań służb specjalnych, w tym również wojskowych³⁴. Minister koordynator został upoważniony m. in. do: wnioskowania o zastosowanie wobec służb prawnych środków nadzoru pozostających w kompetencji premiera, prowadzenia postępowań kontrolnych działań służb oraz oceny ich współdziałania z innymi podmiotami bezpieczeństwa państwa, a także rozpatrywania skarg na działania służb specjalnych. Z punktu widzenia efektywności nadzoru najważniejsze było upoważnienie dla ministra do żądania od szefów służb informacji, dokumentów i sprawozdań dotyczących szczegółowych spraw realizowanych przez podległe im jednostki. Zakres kompetencji wskazywał na możliwość żądania dostępu do akt postępowań karnych oraz spraw operacyjnych. Po

³³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 lipca 2002 r. *w sprawie szczegółowego trybu i zasad funkcjonowania Kolegium do spraw Służb Specjalnych oraz zakresu czynności sekretarza tego Kolegium*, Dz.U. Nr 103, poz. 929, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20021030929>, (dostęp: 8.08.2018).

³⁴ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 kwietnia 2006 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra – członka Rady Ministrów Zbigniewa Wassermanna*, Dz.U. Nr 64, poz. 450, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20060640450>, (dostęp: 8.08.2018).

wyborach w roku 2007 kolejny premier Donald Tusk powołał na krótko ministra Pawła Grasia na stanowisko pełnomocnika rządu ds. bezpieczeństwa i koordynatora ds. służb specjalnych. Głównym zadaniem tego ministra było przeprowadzenie audytu działalności poprzednika. W styczniu 2008 r. Paweł Graś złożył dymisję a stanowisko zostało zlikwidowane. Szef rządu objął służby specjalne osobistym nadzorem a koordynację ich działalności powierzył sekretarzowi stanu w Kancelarii Premiera, który jednocześnie objął stanowisko sekretarza Kolegium do Spraw Służb Specjalnych. W listopadzie 2011 r. premier powołał Jacka Cichockiego, który koordynował działalność służb, na stanowisko ministra spraw wewnętrznych pozostawiając mu obowiązki w zakresie koordynacji³⁵. Równocześnie premier przekazał ministrowi spraw wewnętrznych swoje uprawnienia w zakresie nadzoru nad służbami. W roku 2014 wraz z powołaniem nowego rządu premier powrócił w zakresie nadzoru nad służbami specjalnymi do rozwiązań z lat 2008-2011. Część uprawnień premiera w zakresie nadzoru nad służbami specjalnymi ponownie została scedowana na ministra Cichockiego, który pełnił jednocześnie funkcję szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Zmiana rządu w roku 2016 doprowadziła do ponownego przekazania znacznej części prerogatyw i obowiązków szefa rządu na członka Rady Ministrów zajmującego się jedynie kontrolą i nadzorem nad służbami.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza wskazuje, że jedyne zbieżne cechy obu służb sprowadzają się do bardzo podobnego zakresu działalności, który stanowi główne zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, jego porządku konstytucyjnego, integralności terytorialnej, suwerenności, międzynarodowej pozycji oraz obronności a także rozpoznawanie najcięższych przestępstw przeciwko państwu. Historycznie jedynym podobieństwem było wyprowadzenie w obu przypadkach najważniejszej służby specjalnej ze struktur Ministerstwa Spraw Wewnętrznych - chodzi o poprzednika ABW Urząd Ochrony Państwa. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego pozostała służbą typu sowieckiego, w której nadal łączy się uprawnienia operacyjno-rozpoznawcze i dochodzeniowo-śledcze. Ponadto ABW na mocy Ustawy o ochronie informacji niejawnych została wyposażona w ogromne kompetencje związane z prowadzeniem postępowań sprawdza-

³⁵ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2011 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Jacka Cichockiego – Ministra Spraw Wewnętrznych – w zakresie koordynacji służb specjalnych, Dz.U. Nr 254, poz. 1524, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20112541524>, (dostęp: 8.08.2018).

jących, wydawaniem świadectw bezpieczeństwa przemysłowego i bezpieczeństwem teleinformatycznym. Agencja na podstawie wymienionej ustawy posiada również uprawnienia kontrolne. Ostatnio przyjęta przez Sejm Ustawa o systemie cyberbezpieczeństwa nadała ABW kolejne uprawnienia, czyniąc z niej rządowy zespół reagowania na incydenty komputerowe - CSIRT GOV. Nie trzeba być ekspertem, żeby zauważyć z jak wielką ilością informacji, kompetencji i władzy mamy do czynienia. Taki konglomerat jest trudnym obiektem dla demokratycznej kontroli, rodzi ogromne problemy w zarządzaniu i chyba równie duże ryzyka nadużyć.

Rozwój służb wywiadowczych w Republice Czeskiej poszedł zupełnie inną drogą, bliższą ideom demokracji liberalnej. W tym systemie z zasady zapobiega się zbytnej koncentracji informacji i kompetencji w ramach jednej instytucji, co mogłoby rodzić zagrożenia dla porządku demokratycznego państwa prawa. Powołana w 1994 roku Czeska Informacyjna Służba Bezpieczeństwa (BIS) nie posiada uprawnień policyjnych. Czeski porządek prawny bardzo wyraźnie rozdzielił służby wywiadowcze od organów policyjnych, nadając jedynie tym drugim uprawnienia procesowe. Dla wykonywania Ustawy o ochronie informacji niejawnych i o cyberbezpieczeństwie zostały powołane odrębne urzędy, z którymi BIS współpracuje. Koordynacja pracy poszczególnych służb wywiadowczych w Czechach odbywa się na poziomie rządu, który powołał Komitet ds. Działalności Wywiadowczej. Komitet jest ciałem wykonawczym Rady Bezpieczeństwa Państwa.

Bibliografia

1. Laskowski D., *Polskie służby specjalne*, Poznań 2017.
2. Pacek B., *Osobowościowe uwarunkowania efektywności oficerów kontrwywiadu*, AON, Warszawa 2013.
3. Pokorný, L., *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012.
4. Ruzek J., *V labiryntu zpravodajských služeb*, Praha 2014.
5. Wojtaszczyk K. (red.), *Polskie służby specjalne. Słownik*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2011.
6. Zalewski S., *Służby specjalne w państwie demokratycznym*, AON, Warszawa 2005.
7. Zetocha, K., *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika*. Brno: MU - FSS, 2008, <https://is.muni.cz/th/idfhl/>
8. Zetocha-Disertace_2008.pdf (dostęp: 6.08.2018).
9. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o *Urzędzie Ochrony Państwa*, Dz.U.

- z 1999 r. Nr 51, poz. 526 z późn. zm., <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19900300180>, (dostęp: 8.08.2018).
10. Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. *o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu*, Dz.U. z 2016 r., poz. 1897, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20020740676>, (dostęp: 8.08.2018).
 11. Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. *o ochronie informacji niejawnych*, Dz. U. Nr 182, poz.1228, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20101821228>, (dostęp: 8.08.2018).
 12. Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. *o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa*, Dz.U. 2018 poz. 1560, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001560>, (dostęp: 8.08.2018).
 13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 lipca 2002 r. *w sprawie szczegółowego trybu i zasad funkcjonowania Kolegium do spraw Służb Specjalnych oraz zakresu czynności sekretarza tego Kolegium*, Dz.U. Nr 103, poz. 929, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20021030929>, (dostęp: 8.08.2018).
 14. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 kwietnia 2006 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra – członka Rady Ministrów Zbigniewa Wassermann*, Dz.U. Nr 64, poz. 450, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20060640450>, (dostęp: 8.08.2018).
 15. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2011 r. *w sprawie szczegółowego zakresu działania Jacka Cichońskiego – Ministra Spraw Wewnętrznych – w zakresie koordynacji służb specjalnych*, Dz.U. Nr 254, poz. 1524, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20112541524>, (dostęp: 8.08.2018).
 16. Zákon č. 153/1994 Sb., *o zpravodajských službách České republiky*, <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1994&cz=153>, (dostęp: 10.08.2018).
 17. Zákon č. 154/1994 Sb., *o Bezpečnostní informační službě*, <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=154&r=1994>, (dostęp: 10.08.2018).
 18. Zákon č. 412/2005 Sb., *o ochraně utajovaných informací*, <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2005&cz=412>, (dostęp: 10.08.2018).
 19. Zákon č. 181/2014 Sb., *o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících*, <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=181&r=2014>, (dostęp: 10.08.2018).
 20. Zákon č. 205/2017 Sb., kterým se změnil zákon č. 181/2014 Sb., *o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů*, https://www.nbu.cz/download/pravni-predpisy/205_2017.pdf, (dostęp: 10.08.2018).

21. Zákon č. 148/1998 Sb., *o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů*, <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1998&cz=148>, (dostup: 10.08.2018). 14. Zákon č. 141/1961 Sb. - *Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)*, <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1961&cz=141>, (dostup: 10.08.2018).
22. Oficjalna strona Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego – <http://www.abw.gov.pl>.
23. Oficjalna strona Bezpečnostní informační služba- <http://bis.cz>.
24. Oficjalna strona Národní bezpečnostní úřad- <http://nbu.cz>.
25. Oficjalna strona Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost- <http://govcert.cz>.

Abstract

Witold Graca

**The Internal Security Agency and Security Information Service
of the Czech Republic (Bezpečnostní informační služba České
republiky)- similarities and differences**

The Internal Security Agency and the Czech Information Security Service are the two most important civilian special services in their countries. Despite the large similarities in their statutory tasks, both these services operate in extremely different legal and political conditions. The basic difference between them boils down to a sharp demarcation in the political system of the Czech intelligence services and police authorities.

The article presents briefly the multi-aspect differences between the Polish ABW and the Czech BIS. Next, terms such as special services and intelligence services are described. The final part of the article is devoted to the control and task of Polish and Czech civilian special services.

Key words: special forces, intelligence services, The Internal Security Agency, Security Information Service

*Cezary Pawlak*¹

Informacja narzędziem działań hybrydowych

Streszczenie

Celem artykułu jest opisanie charakteru działań hybrydowych wraz z narzędziem, jakim jest informacja do realizacji pośrednich i głównych celów zarówno w obszarze społecznym, ekonomicznym czy politycznym.

Rozwój technologiczny systemów informatycznych u schyłku XX wieku, nowe nośniki informacji, rozwój cyfryzacji i związane z nim nowe trendy jak różnego rodzaju portale społecznościowe, blogi stały się szybko narzędziem mającym wpływ na społeczność tym samym na bezpieczeństwo państwa. Powszechność technologii informatycznej oraz możliwość anonimowej działalności pozwala na tuszowanie agresywnych działań przez podmioty państwowe i/lub niepaństwowe. Działania informacyjne skupiać się będą na: kontestowaniu przekazu, ataku na sferę ciągu logicznego myślenia, kreowaniu postaw oraz tzw. graniu na emocjach poprzez odpowiednią narrację relacjonowanych faktów.

Słowa kluczowe: działania hybrydowe, działania informacyjne, komunikacja strategiczna, narzędzia aktywne, fazy działań hybrydowych

¹ Centrum Doktryny i Szkolenia Sił Zbrojnych. Doktorant Akademii Marynarki Wojennej.

„Obieg informacji był tak błyskawiczny, że nie było czasu na szukanie źródła ani na weryfikację, sama informacja stawała się źródłem, a fakt, że ktoś ją podał – wystarczającym uzasadnieniem jej powtórzenia.”

Zygmunt Miłoszewski

Wstęp

Nowe zagrożenia określane działaniami hybrydowymi, będą największym wyzwaniem dla bezpieczeństwa i stabilizacji nie tylko regionu, ale i świata. Szeroko pojęta hybrydyzacja stanowi ogromne wyzwanie pod względem zrozumienia, a zarazem opracowania nowych rozwiązań dla przeciwdziałania zagrożeniom. Nowe rozwiązania powinny uwzględniać aktualne środowisko bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego, jego asymetrię, podziały kulturowe, skutki uboczne globalizacji, ponieważ to one obecnie są jednym z priorytetowych zadań dla zapewnienia bezpieczeństwa.

Należy zaznaczyć, że jednym z głównych narzędzi stosowanych w działaniach hybrydowych jest informacja. W każdym scenariuszu sposób wykorzystania informacji dla agresywnych działań będzie inny i dostosowany w zależności od sytuacji oraz nastawienia potencjalnego odbiorcy jego oczekiwań i wykształcenia. Rolę informacji w kreowaniu morale swoich wojsk, jak i strachu w szeregach wojsk i społeczeństw podbijanych krajów doceniano od zawsze. U schyłku XX wieku w dobie powszechnej informatyzacji, informacja nabrała szczególnego znaczenia. Poznanie mechanizmów oddziaływania i posługiwania się informacją przez potencjalnego agresora, pozwoli na opracowanie odpowiednich przeciwdziałań oraz budowę odporności państwa na tego typu agresję.

1. Działania hybrydowe - mit czy Fenomen

Etymologia terminu hybrydowość pochodzi od łacińskiego słowa hybryda, oznaczającego mieszańca, osobnika powstałego ze skrzyżowania dwóch genetycznie różnych osobników, należących do różnych gatunków odmian czy ras². Jedną z najbardziej znanych osób popularyzujących termin wojna hybrydowa był Frank G. Hoffman. Według niego, konflikt hybrydowy cechuje się zbieżnością *fizyczną i psychologiczną, kinetyczną i niekinetyczną, bojowników i cywilów, sił zbrojnych i społeczności, państw i aktorów niepaństwowych, a także zdolności bojowych w które są wyposażone*³. Jednak pierwszą osobą, która użyła terminu *hybrid warfare* był mjr. William J. Nemeth, opisujący w swojej pracy, zatytułowanej *Future war and Chechnya: A case for hybrid warfare*, wojnę w Czeczeni.

Autor odwoływał się w swojej pracy w szczególności do sposobu funkcjonowania tamtejszego społeczeństwa tj. zróżnicowanego społeczeństwa, z jednej strony tzw. człowieka radzieckiego i radykalnego Islamu. Termin jednak spopularyzowany został dopiero po spektakularnej i bezkrwawej aneksji Krymu przez Federację Rosyjską (FR). Efekt szybkości działań FR, zaskoczenie czy niemoc państw zachodnich uniemożliwiającej zaplanowanie i przeprowadzenie skutecznej reakcji oraz nieumiejętność przeciwdziałania agresji, okrzyknięto fenomenem działań hybrydowych lub mylnie wojną hybrydową. Od tego czasu termin ten stał się powszechnie używany, zwłaszcza w środowisku medialnym, wojskowym, a nade wszystko politycznym. Pojęcie to stało się synonimem zagrożeń XXI wieku. Cały świat stwierdził, że ma do czynienia z nowym i niezidentyfikowanym charakterem działań. Brak opracowań w tym zakresie w NATO oraz państwach Unii Europejskiej (UE), spowodowały istną lawinę słowotwórczą oraz nowych terminologii, wzajemnie się wykluczających. Dla przykładu przytoczę ostatnią z nich: *Wojna hybrydowa jest formą aktywności państwa lub podmiotów pozapaństwowych, ukierunkowaną na osiągnięcie celów międzynarodowej rywalizacji dzięki zsynchronizowanym efektom kinetycznym i behawioralnym, wywoływanym przez wielowymiarowe zastosowanie instrumentów oddziaływania i zdolności będących w dyspozycji strony atakującej*⁴. Jednak odbiega ona od przyjętego toku rozumowania zarówno w NATO i UE, która dużo szerzej rozpatruje działania i akcentuje reali-

² Słownik wyrazów obcych PWN. Warszawa 1980. s. 290.

³ A.Gruszczak, *Hybrydowość Współczesnych Wojen – analiza krytyczna*, www. bbn.gov., s. 13. za Frank. G. Hoffman, *Hybrid Warfare and Challenges*, Joint Force Quarterly, 2009 Nr 52, s. 34.

⁴ M. Banasiak, *Wojna hybrydowa i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, wyd. Difin SA, Warszawa 2018, s. 26.

zowanie ich w warunkach pokoju. Dlatego stosowanie słowa wojna jest nieuzasadnione. Cytując prof. Stanisława Kozieja jak i większość ekspertów, są to działania poniżej progu wojny. Najbardziej zdaniem autora niniejszego artykułu, terminologią odzwierciedlającą charakter działań hybrydowych są, opracowane na potrzeby Koncepcji użycia sił zbrojnych w przeciwdziałaniu zagrożeniom hybrydowym opublikowane już w 2015 r.⁵

Według opracowanej koncepcji działania hybrydowe to: *działania zmierzające do osiągnięcia celów politycznych i strategicznych, z możliwością utrzymania dotychczasowych stosunków gospodarczych i/lub dyplomatycznych. Prowadzone one są przez podmioty państwowe i/lub niepaństwowe, w sposób zaplanowany i skoordynowany oraz łączą różne środki wywierania nacisku i uzależniania od potencjalnego agresora. Mogą być one prowadzone w środowisku politycznym, ekonomicznym, militarnym i społecznym, w tym mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych*⁶. Podobna kwestia dotyczy tzw. zagrożeń hybrydowych, według NATO: *Zagrożenia hybrydowe występują w przypadku połączenia w tej samej przestrzeni i w tym samym czasie zagrożeń konwencjonalnych z zagrożeniami asymetrycznymi i nieregularnymi*⁷. Wskazuje się tu na różnorodność zagrożeń z różnych obszarów, dlatego nie możemy mówić o zagrożeniach hybrydowych lecz najwyżej o zagrożeniach mających znamiona hybrydowe, oddziałujące na co najmniej dwa obszary segmentacji otoczenia PEMSII⁸. Zdaniem autora bardziej precyzyjną jest definicja: *Zagrożenia o znamionach hybrydowych to osiągnięcie stanu zagrożenia państwa w co najmniej dwóch obszarach PEMSII równocześnie, utrudniające lub uniemożliwiające podjęcie jednoznacznej reakcji*⁹.

⁵ C. Pawlak, J. Keplin, *Koncepcja użycia sił zbrojnych w przeciwdziałaniu zagrożeniom hybrydowym*, wyd. CDiS SZ 2017, s. 15.

⁶ A. Dępczak, C. Pawlak, J. Keplin, *Analityczny model oceny hybrydowości współczesnych konfliktów*, Zeszyt Naukowy AON, 2(99) 2015, s. 52.

⁷ Allied Joint Doctrine - 01, wyd. Allied Joint Publication. NATO Luty 2017, s. 12.

⁸ Podział segmentacji otoczenia na Polityczny, Ekonomiczny, Społeczny, Militarny, Informacyjny i Infrastruktury.

⁹ C. Pawlak, J. Keplin, *Zdefiniować zagrożenie*, Przegląd Sił Zbrojnych, nr 4/2017, s. 19.

2. Rola informacji w działaniach hybrydowych

Informacja oraz sposób jej przekazywania od zawsze wpływała na postawę grupy, grup czy społeczeństw. Odpowiednio ukierunkowana narracja kształtuje tok myślenia, a nawet indoktrynuje oraz doprowadza do podziału, nawet na pozór zwarte społeczeństwa. Rozwój technologiczny zwłaszcza systemów informatycznych u schyłku XX wieku, nowe nośniki informacji jak różnego rodzaju portale, blogi, jej dostępność oraz możliwość anonimowej działalności wykreowały nowy typ zagrożeń, który ma olbrzymi wpływ na bezpieczeństwo państwa. Przeciwdziałanie tym zjawiskom jest bardzo trudne z wielu względów. Przede wszystkim na trudność weryfikacji podawanych treści w krótkim czasie, poziomu edukacji i percepcji współczesnego społeczeństwa, jak i zachowaniem tzw. wolności i niezależności mediów. Dokładnie sytuację tą charakteryzuje cytat: *Era współczesna, często nazywana Wiekiem Informacji, nigdy nie bywa nazwana Wiekiem Wiedzy. Informacja nie przekłada się bezpośrednio na wiedzę. Musimy ją najpierw przetworzyć - dotrzeć do niej, przyswoić, zrozumieć, scalić z informacją już posiadaną i utrzymać*¹⁰. Dlatego informacja będzie kluczowym narzędziem przy realizacji dalekosiężnych planów potencjalnego agresora w destabilizacji poszczególnych obszarów, ale nigdy nie będzie celem samym w sobie.

3. Narzędzia aktywne

Jednym z narzędzi działań hybrydowych, jako zagrożenia niemilitarne są tzw. środki aktywne. Środki aktywne, stosowane przez wiele mocarstw na przestrzeni wieków, zostały zmodyfikowane, a doprowadzone do perfekcji w czasach ZSRR, pozostają wciąż doskonałe. Według Federacji Rosyjskiej środki aktywne mają wymiar polityczny, ekonomiczny, wojskowy i ideologiczny. *Przedsięwzięcia realizowane są jako agenturalno-operacyjne, ukierunkowane na wywieranie wpływu na politykę zagraniczną i wewnętrzną sytuację polityczną krajów, będących obiektem tych działań w rezultacie następuje osłabienie polityczne, wojskowe, gospodarcze i ideologiczne*¹¹. Działania te zyskały popularność zwłaszcza po spektakularnej aneksji półwyspu Krymskiego oraz nieszablonowym konflikcie na Wschodzie Ukrainy.

¹⁰ R. B. Cialdini, *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000, s. 57.

¹¹ Definicja wg. Wasilija Mitrochina oficera KGB – źródło konferencja nt. *Środki aktywne jako niemilitarne zagrożenia dla Polski*, Warszawa 28.02.2017 r.

Wprowadzanie środków aktywnych i obrona przed nimi, jest dziś kluczowym zadaniem w polityce obronnej państwa. Ze względu na szeroki zakres działań środków aktywnych, przeciwdziałanie powinno mieć wymiar międzyresortowy. Należy jeszcze wziąć pod uwagę możliwość oddziaływania przez aktorów niepaństwowych.

Najbardziej łatwe do identyfikacji działanie agresora można zauważyć w obszarze informacyjnym oraz cyberprzestrzeni. Działania informacyjne skupiać się będą na: kontestowaniu przekazu, ataku na sferę ciągu logicznego myślenia, kreowaniu postaw oraz tzw. graniu na emocjach, poprzez odpowiednią narrację relacjonowanych faktów. Tego typu działania skierowane będą np. bezpośrednio w obszar społeczny, w efekcie agresor może realizować działania pośrednie w obszarze politycznym czy ekonomicznym. Wytropienie tego typu przedsięwzięć jest bardzo trudne, ze względu na anonimowość autorów oraz oddziaływanie na wielu płaszczyznach w danych obszarach - ekonomicznym, politycznym, społecznym, informacyjnym zgodnie z prawem, zarówno krajowym jak i międzynarodowym. Dlatego wykrycie wrogich działań za pomocą wspomnianych środków aktywnych jest domeną odpowiednich służb. Tylko wczesne ich wykrycie umożliwi zastosowanie adekwatnych środków przeciwdziałających lub niwelujących ewentualne skutki¹². Dla przykładu można podać działania FR, w związku z konfliktem ukraińskim. Celem rosyjskich działań propagandowo-informacyjnych była budowa pozytywnego wizerunku Rosji, wzbudzenie nostalgii oraz podkreślanie znaczenia Rosji dla stabilności systemu międzynarodowego i jego bezpieczeństwa, osłabianie solidarności państw członkowskich NATO oraz UE, wytworzenie w społeczeństwie rosyjskim poczucia *obleżonej twierdzy* i zagrożenia płynącego ze strony państw zachodnich.

¹² C. Pawlak, J.Keplin, *Zdefiniować Zagrożenie*, Przegląd Sił Zbrojnych nr 4/2017 s. 18.

4. Komunikacja społeczna - determinanty

Bazując na nowoczesnej technologii oraz badaniom różnych technik mających wpływ na postawy ludzi, powstało wiele narzędzi zwłaszcza portali społecznościowych wpływających na postawy lub inwigilujących danych użytkowników pod kątem ich preferencji, zarówno jako ewentualnego nabywcy-konsumenta, jak i przyszłego wyborcy, manipulując i wpływając na wybory. Wykorzystuje się tu przede wszystkim tzw. socjotechniki. Według badań największy odbiór zmysłów to: wzrok 83%, słuch 11%, węch 3,5%, dotyk 1,5% oraz smak 1%. Wykorzystując powyższe twórcy przekazu bazując na zasadzie nadawca - odbiorca skupia się zwłaszcza na zmyśle wzroku, który ma przyciągać i zwracać uwagę, ważne jest zasygnalizowanie komunikatu poprzez znaki i symbole¹³. Podobnie jest z tzw. treścią czy słowem mówionym. Jego przekaz jako informację dla odbiorcy kształtuje się następująco: 7% słowa, sposób mówienia 38%, mowa ciała 55%, mimika gesty 1%¹⁴. W ten sposób powstaje prawdziwa fabryka przekazu od reklamy, poprzez działania mające kształtować świadomość, poglądy, przy tym wpływać na postawy, ideologie, a w rezultacie na wybory zarówno samorządowe, parlamentarne czy prezydenckie.

5. Media społecznościowe – polem bitwy o dusze i rozum

Jednym z najbardziej wpływowych rodzajów mediów w ostatnich czasach są tzw. media społecznościowe. W zastraszającym tempie rośnie liczba osób bezpośrednio czerpiących informację z mediów społecznościowych. Według badań przeprowadzonych w USA w 2012 r. informację z mediów społecznościowych czerpało 45% mieszkańców, w 2016 r., stanowiło to już 65% ,czyli wzrost o 20% w zaledwie czterech latach¹⁵. Miało to oczywiście przełożenie na rynek finansowy, który w 2016 r. osiągnął zyski w kwocie 27065 mld\$, a szacowany zysk w 2021 r. osiągnąć ma 48917 mld\$¹⁶. Jak kształtuje się to w Polsce? Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że ponad 70% badanych korzysta z przynajmniej siedmiu źródeł treści informacyjnych, a 41% sięga po 11 i więcej źródeł - dotyczy to osób w średnim wieku. Większość badanych deklaruje, że porównują aktualne treści informacyjne w kilku źródłach, w celu wyselekcjonowania jak naj-

¹³ Szerzej A. Collins *Język ciała gestów i zachowań*, wyd. Bauer-Weltbild Media (Kdc) 2003 r.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ E. Jędrych Akademia Finansów i Biznesu Vistula – Warszawa, file:///C:/Users/Admin/Downloads/Zeszyty-naukowe-44_2015.120-132.pdf 24 [dostęp 30.04.2018 r.]

¹⁶ Tamże.

mniej stroniczych treści. Mniej niż połowa, bo 45% Polaków uważa polskie media za wystarczająco pluralistyczne. Wśród powodów braku pluralizmu najczęściej wymieniana jest duża kontrola mediów przez polityków i reklamodawców, pogoń za plotkami i sensacją oraz brak niezależności dziennikarzy¹⁷. Tak wielkie zainteresowanie mediami internetowymi nie pozostało bez odzewu tzw. służb specjalnych wywiadu i kontrwywiadu. Często kontrola danych osobowych, poprzez media społecznościowe jest używana przy np. przyznawaniu azylu czy wizy¹⁸. Dodatkowo stanowi ono źródło oddziaływania dla nowo kreowanego aktora tj, podmiotu niepaństwowego, utożsamianego z różnymi rodzajami korporacjami ponadnarodowymi, których dochód przewyższa dochody wielu państw i nie jest obciążony wydatkami socjalnymi czy utrzymaniem policji, wojska oraz sfery budżetowej. Mogą one z łatwością wpływać na politykę danych podmiotów państwowych, jak również uzależniać je zwłaszcza w obszarze finansowym, technologicznym czy energetycznym. Do najbardziej znanych technik manipulacji możemy zaliczyć tzw. 4 D/P:

- Dismiss/Pomiejszać;
- Distort/ Przekręcać;
- Distract/Przykrywać;
- Dismay/Przerażać.

Działania te mają bezpośrednio oddziaływać na tzw. ciało migdałkowe w mózgu, które przechowuje wrażenia i wpływa na podjęcie decyzji. Zbyt duża liczba informacji upośledza je i mózg domaga się większej liczby informacji by podjąć decyzję.

¹⁷ Polacy-najczesciej-czerpia-informacje-z-telewizji-z-internetu-korzystaja-mlodzi-i-wyksztaleni http://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/polacy-najczesciej-czerpia-informacje-z-telewizji-z-internetu-korzystaja-mlodzi-i-wyksztaleni_2# [dostęp 30.04.2018 r.]

¹⁸ TVNUSA-chca-kontrolowac-media-spolecznosciowe-aplikujacych-o-wizy <https://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/,826479.htm>TVN 24 [dostęp 30.04.2018 r.]

Podsumowanie

Większość polityków oraz organizacji widzi zgubny wpływ tzw. mediów bez granic i z anonimowym właścicielem. Przypomina to przysłowiową walkę Don Kichota z wiatrakami. Czy można zatem wygrać tę batalię? Podstawowym pytaniem jest przeciwdziałać bezpośrednio, czy budować tzw. odporność? Często samo przeciwdziałanie jest już spóźnioną reakcją i chyba biorąc pod uwagę tempo zmian społecznych oraz rozwój technologii informatycznych (IT), będzie trudno odwrócić pewne trendy. Do zaplanowania budowy odporności należy uwzględnić aktualny stan posiadanych własnych zasobów informacyjnych, ich markę, zaufanie, siłę przekazu oraz jaki jest wpływ czynników zewnętrznych i wewnętrznych na podatność obszaru społecznego, w wybranych grupach wiekowych oraz społecznych. Odporność winna być budowana na wielopłaszczyznowości i wszechstronności działań. Działania winny koncentrować się na tzw. metodzie W/E/I/W

- wiedza;
- edukacja;
- inicjatywa;
- wiarygodność.

Należy jednak pamiętać, że warunkiem koniecznym do skutecznego prowadzenia działań informacyjnych jest istnienie na terenie państwa atakowanego mniejszości narodowych lub religijnych, które stanowią znaczną część społeczeństwa i utożsamiają się z agresorem lub poprzez wzbudzenie podziału ideologiczno-politycznego w państwach tzw. zwartych narodowo. Jednym z najważniejszych czynników jest również możliwość dotarcia z przekazem propagandowym do społeczeństwa państwa atakowanego. Odporność obszaru społecznego na agresywne działania w obszarze informacyjnym, zależy od podjętych decyzji politycznych, nastawienia społeczeństwa, poziomu jego edukacji oraz suwerenności intelektualnej obywateli.

„Czy coś jest dobre, czy złe zależy od naszej percepcji i świadomości. Informacja sama w sobie jest zawsze neutralna, reszta to tylko nasz stosunek do niej.”

Zygmunt Miłoszewski

Bibliografia

1. Allied Joint Doctrine 01, wyd. Allied Joint Publication, NATO Luty 2017
2. Balcerowicz B., *Sily zbrojne w stanie pokoju, kryzysu wojny*, Wyd. Scholar, Warszawa 2010
3. Banasiak M., *Wojna hybrydowa i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, wyd. Difin SA, Warszawa 2018
4. Berzins J., *Russia's New Generation Warfare in Ukraine. Implications for Latvian Defense Policy*, wyd. National Defence Academy of Latvia, Policy Paper nr 2, 2014
5. Cialdini R. B., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, wyd. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000
6. Collins A., *Język ciała gestów i zachowań*, Wyd. Bauer-Weltbild Media (Kdc) 2003
7. Dębczak A., Pawlak C., Keplin J., *Analizy model oceny hybrydowości współczesnych konfliktów*, wyd. Zeszyty Naukowe AON 2015 nr 2/(99)
8. Гиерасимош Ш., „Новые вызовы требуют переосмысления форм и способов ведения боевых действий.”
Военно-Промышленный Курьер, номер 8 (476), 27.02-05.03. 2013 года
9. Hoffman F. G., *Hybrid Warfare and Challenges*, Joint Force Quarterly, 2009, Nr 52
10. Pawlak C., Keplin J. *Koncepcji użycia sił zbrojnych w przeciwdziałaniu zagrożeniom hybrydowym*, wyd. CDiS SZ 2017
11. Pawlak C., *Konflikt na wschodzie Ukrainy i aneksja Krymu – standardowym przykładem działań hybrydowych*, wyd. Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2017, vol. 11, nr 1
12. Pawlak C. Keplin J. *Zdefiniować Zagrożenie*, Przegląd Sił Zbrojnych nr 4/2017
13. Racz A., *Russia's Hybrid War in Ukraine*, Fiński Instytut Stosunków Międzynarodowych Raport 43 z 2015
14. Potulski J., *Geopolityka w świecie ponowoczesnym*, Instytut Geopolityki. Częstochowa 2010
15. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON wydanie szóste, Warszawa 2008
16. Słownik wyrazów obcych PWN. Warszawa 1980

17. Gruszczak A., Hybrydowość Współczesnych Wojen – analiza krytyczna. [www. bbn.gov](http://www.bbn.gov). [dostęp 07.04.2018 r.]
18. Jędrych E., Akademia Finansów i Biznesu Vistula – Warszawa, file:///C:/Users/Admin/Downloads/Zeszyty-naukowe-44_2015.120-132.pdf [dostęp 30.04.2018 r.]
19. Messner J. Wojny buntownicze <http://geopolityka.net/leszek-sykulski-wojny-buntownicze-cz-1/> [dostęp 07.04.2018 r.]
20. Nemetha W. J., Future war and Chechnya: A case for hybrid warfare. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf [dostęp 02.05.2018 r.]
21. Pawlak C. Działania hybrydowe wyzwaniem dla bezpieczeństwa NATO oraz Polski, <https://www.youtube.com/watch?v=XxLb82GaeuA> [dostęp 02.05.2018 r.]
22. Polacy-najczesciej-czerpia-informacje-z-telewizji-z-internetu-korzystaja-mlodzi-i-wyksztaleni http://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/polacy-najczesciej-czerpia-informacje-z-telewizji-z-internetu-korzystaja-mlodzi-i-wyksztaleni_2# [dostęp 30.04.2018 r.]
23. Słownik języka polskiego, online: sjp.pwn.pl/sjp/wojna;2537281.html, [dostęp 01.02.2017 r.].
24. TVN, USA-chca-kontrolowac-media-spolecznosciowe-aplikujacych-o-wizy” <https://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/usa-chca-kontrolowac-media-spolecznosciowe-aplikujacych-o-wizy,826479.htm> TVN 24 [dostęp 30.04.2018 r.]

Abstract

Cezary Pawlak

Information as a tool for hybrid activities

The purpose of the article is to describe the nature of hybrid activities, together with the tool which is information for the implementation of intermediate and main goals, both in the social, economic or political area. Technological development of information systems at the end of the twentieth century, new information carriers, the development of digitization and related new trends as various types of social networks, quickly became, a tool affecting the community and thus the security of the state.

The ubiquity of information technology and the possibility of anonymous activity allow the cover-up of aggressive actions by state and/or non-state entities. Information activities will focus on: contesting the message, attack on the realm of logical thinking, creating attitudes and so-called playing on emotions through an appropriate narrative of the reported facts.

Key words: hybrid activities, information activities, active tools, strategic communication, phases of hybrid activities

*Justyna Posełek*¹

Lasy – pożary przestrzenne

Streszczenie

Pożar lasu jest poważnym zagrożeniem dla środowiska leśnego, w większości spowodowany nieostrożnym działaniem człowieka. Długotrwałe susze oraz silnie wiejące wiatry sprzyjają powstawaniu ognisk zapalnych, które w efekcie niszczą ekosystem leśny, a także stwarzają zagrożenie dla ludności zamieszkałej blisko miejsc, gdzie wystąpił pożar. Ważne jest, aby podczas pobytu w lesie zachować szczególną ostrożność, gdyż jeden niedopałek papierosa może spowodować ogromne zagrożenie zarówno dla człowieka, jak i zwierząt tam zamieszkałych. W przypadku zauważenia pożaru, kluczowa jest szybka reakcja, w postaci wezwania odpowiednich służb, gdyż pożar lasu może się szybko rozprzestrzenić, a jego odbudowa będzie wymagała sporo czasu. W niniejszym artykule została przedstawiona charakterystyka zagrożeń, jakimi są pożary lasów w Polsce, oraz statystyka pożarów występujących na terenie województwa opolskiego w przedziale czasowym od 01.01.2015 r. do 14.05.2018 r.

Słowa kluczowe: pożar lasu, zagrożenie pożarowe lasu, ekosystem leśny

¹ Studentka drugiego roku studiów drugiego stopnia, kierunku *bezpieczeństwo wewnętrzne* Uniwersytet Opolski, Wydział Prawa i Administracji

Wstęp

Polskie lasy cechują się różnorodną roślinnością, zamieszkiwane są przez urozmaicone gatunki zwierząt oraz grzybów. Lasy dzielimy na lasy stanowiące własność Skarbu Państwa, zwane Lasami Państwowymi, nad którymi nadzór sprawuje minister właściwy do spraw środowiska, a także lasy prywatne, które nie stanowią własności Skarbu Państwa, a nadzór sprawowany jest przez starostę. Na terenie Polski to lasy państwowe wiodą prym. Powierzchnia lasów w Polsce w 2016 r. wynosiła 9230 tys. ha, co odpowiada lesistości 29,5%.

Powierzchnia lasów według województw w 2016 r. przedstawia się następująco: dolnośląskie 595,0 ha; kujawsko-pomorskie 421,7 ha; lubelskie 585,7 ha; lubuskie 689,0 ha; łódzkie 389,4 ha; małopolskie 435,5 ha; mazowieckie 828,4 ha; opolskie 250,5 ha; podkarpackie 681,2 ha; podlaskie 621,5 ha; pomorskie 666,7 ha; śląskie 394,0 ha; świętokrzyskie 331,6 ha; warmińsko-mazurskie 756,9 ha; wielkopolskie 767,9 ha; zachodniopomorskie 815,0 ha. Największą lesistością cechuje się województwo lubuskie – 49,3%, natomiast najniższą województwo łódzkie – 21,4%. Na jednego mieszkańca przypada 0,24 ha lasu.

Największym zagrożeniem dla środowiska leśnego są pożary lasów. Powodują one długoterminowe, niszczycielskie zmiany w ekosystemie leśnym oraz obniżenie jakości życia, w szczególności wydolności organizmu, przy terenach, gdzie doszło do pożaru. Na szeroką skalę pożary lasów przyczyniają się do powstania efektu cieplarnianego, gdyż emitowane są wówczas do atmosfery szkodliwe produkty spalania.

1. Zagrożenia antropogeniczne – pożary lasów

Pożar lasu jest to gwałtowny proces spalania w ekosystemie leśnym, który wyrządza szkody w środowisku przyrodniczym i straty materialne.

- materiał palny;
- źródło ognia;
- tlen.

Wyróżnia się cztery rodzaje pożarów lasów:

- podpowierzchniowe;
- pokrywy gleby;
- upraw, podszytów i podrostów;
- całkowite drzewostanu.

Pożary podpowierzchniowe, pokrywy gleby, upraw, podszytów i podrostów, noszą nazwę pożarów przyziemnych i w takich przypadkach ogień dociera na wysokość do 2 metrów. Ogień rozprasza się we wszystkich kierunkach, a front pożaru przemieszcza się razem z wiatrem. Pożar całkowity drzewostanu obejmuje także korony drzew, co w rezultacie daje zupełne zniszczenie lasu. W przypadku takich pożarów temperatura wewnątrz osiąga bardzo duże rozmiary. W warstwie podszytu drzew, temperatura osiąga mniej więcej 400°C, a w przypadku całkowitego spalania drzewostanu, temperatury dochodzą do 600-800°C, natomiast gdy występują duże wiatry, temperatura może osiągnąć nawet 1000°C. Bez najmniejszego wysiłku ogień szybko trawi wszystko, co napotka na swojej drodze, wówczas próba ugaszenia pożaru jest bardzo trudna i niebezpieczna.

2. Pożar w Kuźni Raciborskiej

Temperatura powietrza w cieplejszych miesiącach 1992 roku była bardzo wysoka. Okres ten nie był obfity w opady deszczu, co w efekcie dawało możliwość powstawania pożarów. Ze względu na panującą aurę, wstęp do lasów był wówczas objęty zakazem, mimo tego, z początku łagodne i łatwe do opanowania pożary występowały. Nikt nie przypuszczał, że warunki atmosferyczne wraz z przejeżdżającym pociągiem, doprowadzą do katastrofy ekologicznej.

Koniec sierpnia okazał się najbardziej gorącym i niebezpiecznym okresem w 1992 r. Dnia 26 wspomnianego miesiąca, około godziny 13.50,

obserwatorzy z wież przeciwpożarowych, przekazali meldunek o zauważonym przez siebie dymie, który ukazał się wzdłuż biegnących torów kolejowych, na trasie Racibórz – Kędzierzyn. Przejeżdżający wówczas pociąg towarowy, wśród swoich składów posiadał niesprawny układ hamulcowy, z którego podczas hamowania wydobywały się iskry. Intensywnie wiejący wiatr pociągnął za sobą niewyobrażalny w skutkach efekt, w wyniku którego iskry niezwłocznie dostały się w głąb lasu wywołując pożar. Bez zbędnej zwłoki przystąpiono do akcji gaśniczej. W krótkim czasie od zapoczątkowania pożaru, czoło ognia niezwłocznie przemieszczało się w kierunku dużego kompleksu leśnego, a po dwóch godzinach czynnej akcji zastępów straży pożarnej, ogień był nie do zatrzymania w czasie, w którym wszyscy się spodziewali, że sytuacja zostanie opanowana. Wysilek strażaków kończył się przegraną z żywiołem, a przyczyną tego był silnie wiejący wiatr z nagle zmieniającymi się kierunkami. Pożar pochłaniał wszystko, co napotkał na swojej drodze. W pierwszych czterech godzinach, od zaistnienia pożaru, ogień pochłonął powierzchnię wynoszącą około 600 hektarów, w ósmej godzinie obszar pożaru stanowił 2200 ha, natomiast nazajutrz, tj. 27.08.1992 r. o godzinie 7.00 powierzchnia ta wynosiła 3800 ha. O stabilności zaistniałej sytuacji, można było mówić w dniu 30.08.1992 r., natomiast zespół, uczestniczący w opanowaniu tragedii, rozwiązano 20.09.1992 r., gdyż przez cały ten czas, 26 dni, trwała operacja gaśnicza. Pożar objął swoim zasięgiem 9062 ha i jest to niewątpliwie największy wynik pożaru lasu w historii III RP. W całym przedsięwzięciu brało udział 859 zastępów straży pożarnej, około 4700 osób, 3200 żołnierzy, 650 policjantów, 1220 osób z obrony cywilnej, 1150 pracowników Służby Leśnej, 4 helikoptery, 27 samolotów gaśniczych, specjaliści i eksperci z Instytutu Badawczego Leśnictwa. Degradacji uległo 8461 ha powierzchni leśnej, a w początkowej fazie akcji gaśniczej dwóch strażaków straciło życie. Straty w środowisku przyrodniczym, które wyniknęły po pożarze, są trudne do dogłębnej oceny. Temperatura, jaka panowała podczas pożaru spowodowała wyjałowienie gleby oraz degradację fauny i flory. Zniszczeniu uległa materia ożywiona, próchnica, która jest ważna dla życia w podłożu lasu. Brak warstwy wierzchniej, szaty roślinnej, spowodowało regres parametrów troficznych gleb, na skutek wnikających w głąb gleby składników pokarmowych, co najistotniejsze, pH podłoża uległo zdecydowanemu spadkowi.

3. Las – regulacje prawne

Zgodnie z Ustawą z dnia 28 września 1991 r. o lasach, las jest gruntem:

1. O zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym – lub częściowo jej pozbawiony:
 - a) przeznaczony do produkcji leśnej lub
 - b) stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego albo
 - c) wpisany do rejestru zabytków.
2. Związany z gospodarką leśną, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Akt prawny, jakim jest Ustawa o lasach nie zawiera regulacji prawnych odnoszących się do kar. Konsekwencje prawne, wynikające z naruszenia zakazów zawartych w art. 30 ust. tejże Ustawy, zawarte są przede wszystkim w rozdziale XIX kodeksu wykroczeń, który współgra z ustawą leśną. Ustawodawca przewidział również sankcje w kodeksie karnym, w szczególności sankcja za spowodowanie pożaru leśnego lub jego niebezpieczeństwa, art. 163 i 164, odnoszące się do przestępstw przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, a także przestępstwa przeciwko środowisku zawarte w art. 181-188 kodeksu karnego, oraz przepisy karne wynikające z stawy o ochronie przyrody, w szczególności art. 127 i 131.

4. Statystyka i analiza pożarów w latach 2015-2018 w województwie opolskim

Na rysunkach 1 – 4 przedstawiono statystyki wynikające z analizy pożarów mających miejsce w województwie opolskim.

Požary pokrywy gleby – przedział czasowy: 01.01.2015 r. – 14.05.2018 r.

	2015	2016	2017	2018
Styczeń	1	4	2	-
Luty	1	-	2	2
Marzec	11	7	14	4
Kwiecień	33	11	13	32
Maj	14	9	7	3
Czerwiec	13	12	9	
Lipiec	18	5	1	
Sierpień	72	7	7	
Wrzesień	18	9	2	
Październik	21	4	1	
Listopad	3	-	-	
Grudzień	3	-	5	
Suma	198	68	65	41

Rysunek 1. Pożary lasu – pokrywy gleby

Źródło: opracowanie własne

Wnioski:

- Najwięcej pożarów pokrywy gleby wystąpiło w roku 2015, bo aż 198 interwencji straży pożarnej, w roku 2016 – 68, w roku 2017 – 65, zatem na przestrzeni tego okresu zauważyć można tendencję spadkową. W roku bieżącym, tj. 2018 do dnia 14.05, wystąpiło 41 pożarów.
- W 2015 roku najwięcej interwencji wystąpiło w sierpniu – 72, najmniej: w styczniu i lutym – po 1.
- W 2016 roku najwięcej interwencji było w czerwcu – 12, najmniej/wcale: w lutym, listopadzie, grudniu – 0.
- W 2017 roku najwięcej interwencji było w marcu – 14, najmniej/wcale: w listopadzie - 0.
- W 2018 roku do 14.05 najwięcej interwencji było w kwietniu – 32, najmniej/wcale: w styczniu – 0.

	2015	2016	2017	2018
Styczeń	-	-	-	-
Luty	-	-	-	-
Marzec	1	-	-	-
Kwiecień	-	1	1	3
Maj	-	1	-	-
Czerwiec	1	-	2	-
Lipiec	-	-	-	-
Sierpień	6	-	-	-
Wrzesień	1	-	-	-
Październik	3	1	-	-
Listopad	1	1	-	-
Grudzień	-	-	-	-
Suma	13	4	3	3

Rysunek 2. Podpowierzchniowe pożary lasu

Źródło: opracowanie własne

Podpowierzchniowe pożary lasów – przedział czasowy: 01.01.2015 r. – 14.05.2018 r.

Wnioski:

- Najwięcej podpowierzchniowych pożarów lasów wystąpiło w 2015 roku – 13 interwencji straży pożarnej, w roku 2016 – 4, w roku 2017 – 3. W tym przypadku również zauważalny jest spadek. W roku bieżącym, tj. 2018 do dnia 14.05, straż interweniowała 3 razy.
- W roku 2015 pożary występowały w marcu, czerwcu, sierpniu, we wrześniu, październiku i listopadzie. Najwięcej interwencji wystąpiło w sierpniu – 6.
- W roku 2016 pożary występowały w kwietniu, maju, październiku i listopadzie. W każdym z tych miesięcy było po 1 interwencji.
- W roku 2017 pożary występowały w kwietniu i czerwcu. Najwięcej interwencji wystąpiło w czerwcu – 2.
- W bieżącym roku, tj. 2018, do dnia 14.05, pożary występowały w kwietniu. Łącznie 3 interwencje.

Całkowite pożary drzew – przedział czasowy: 01.01.2015 – 14.05.2018 r.

	2015	2016	2017	2018
Styczeń	-	-	-	-
Luty	-	-	-	-
Marzec	-	-	-	1
Kwiecień	1	1	2	1
Maj	-	-	-	-
Czerwiec	-	-	-	-
Lipiec	-	-	1	-
Sierpień	-	-	-	-
Wrzesień	-	-	-	-
Październik	-	-	-	-
Listopad	-	-	-	-
Grudzień	-	-	-	-
Suma	1	1	3	2

Rysunek 3. Całkowite pożary drzew

Źródło: opracowanie własne

Wnioski:

- Najwięcej całkowitych pożarów drzew wystąpiło w roku 2017 – 3 zdarzenia, w roku 2016 i 2015 po 1 zdarzeniu, natomiast w roku bieżącym, tj. w 2018, do dnia 14.05, były 2 zdarzenia. W tym przypadku, porównując z pożarem pokrywy gleby oraz z podpowierzchniowym pożarem lasu, nie można stwierdzić tendencji spadkowej, gdyż od roku 2015 nastąpił wzrost zdarzeń, choć nie był on bardzo duży.

Grupą badawczą było województwo opolskie, na przestrzeni lat od 2015 do 2018 r. do dnia 14.05.2018 r.

Podsumowanie

Wśród przyczyn pożarów lasu przeważają podpalenia, warunki meteorologiczne również mają duże znaczenie, gdyż brak opadów powoduje wysychanie pokrywy ściółkowej i trawiastej w lesie, co w konsekwencji prowadzi do dużego prawdopodobieństwa wystąpienia pożaru. Kluczowym czynnikiem powodującym rozproszenie ognia jest wiatr, a dokładniej jego prędkość i kierunek. Aby zapobiegać powstawaniu pożarów lasu należy prowadzić akcje zapobiegawcze, kampanie informacyjne oraz edukacyjne, które w efekcie dadzą osiągnięcie celu, jakim jest ograniczenie i sprowadzenie do minimum liczby pożarów.

Główną rolę pośród służb ratownictwa i ochrony ludności odgrywa Państwowa Straż Pożarna. Jest zawodową, umundurowaną jednostką, która została wyposażona w specjalistyczny sprzęt, dedykowany do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi, miejscowymi zagrożeniami. W przypadku pożaru w Kuźni Raciborskiej, zapotrzebowanie na służby ratunkowe było znaczne, co wiązało się z pomocą innych służb. Sprawna komunikacja między jednostkami uczestniczącymi w akcji gaśniczej, a także wewnętrzna organizacja, pozwalają na efektywniejsze prowadzenie działań ratowniczych.

Bibliografia

1. Jopek T., *Požary w świetle działań ratowniczo-gaśniczych*, Czerwona Księga Pożarów: Wybrane problemy pożarów oraz ich skutków, Tom 1, red. P. Guzowski, D. Wróblewski, D. Małozieć, Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2016, s. 159.
2. Prędecka A., *Ogień w lesie a przyroda*, Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, Warszawa 2011, s. 16.
3. Szczygieł R., *Wielkoobszarowe pożary lasów w Polsce*, Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza 2012, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarnej – Państwowy Instytut Badawczy, Tom nr 1, s. 2.

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 20 maja 1972 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 1971 Nr 12 poz. 114).
2. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. 1991 Nr 88 poz. 400).
3. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. 1991 Nr 101 poz. 444).
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997 Nr 88 poz. 553).
5. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 Nr 92 poz. 880).

Netografia:

1. Haze M., *Instrukcja Ochrony Przeciwpożarowej Lasu*, Lasy Państwowe, Warszawa 2012, s. 49, <http://www.szczecin.lasy.gov.pl/documents/32577/28107163/04.Instrukcja-ochrony-przeciwpozarowej-lasu.pdf>, 11.05.2018.
2. Jakusz-Gostomski P., *Zasady udostępniania lasów*, <http://www.resko.szczecin.lasy.gov.pl/zasady-udostepniania-lasow>, 01.05.2018.
3. Ministerstwo Środowiska, Stan i zagrożenia środowiska leśnego na obszarze zniszczonym w 1992 roku przez wielkopowierzchniowy pożar lasu w nadleśnictwach Rudzieniec, Kędzierzyn i Rudy Raciborskie, Warszawa 2009, s. 3, https://archiwum.mos.gov.pl/g2/big/2009_10/4357fb1c93bc3788b26abdda45218dce.pdf, 10.05.2018.
4. Historia interwencji: <http://psp.opole.pl/baza-interwencji/historia/>, 14.05.2018
5. Leśnictwo 2017, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl, 10.05.2018.
6. Polskie lasy, <https://www.lasy.gov.pl/pl/nasze-lasy/polskie-lasy>, 04.05.2018.
7. Pożar lasu, <http://www.osp.pniewy.wlkp.pl/pl/pozar-lasu>, 10.05.2018.

Abstract

Justyna Posełek

Forests – spatial fires

Forest fire poses a great danger to forest environment and is mainly caused by careless human activity. Long lasting droughts and strong winds foster fire hazard areas, which consequently destroy forest ecosystem and are also dangerous for people living in proximity of areas affected by forest fires. It is therefore essential to be extremely cautious while staying in the woods as one cigarette can cause danger to both people and animals living in the area. In case of fire an immediate reaction such as calling proper services is crucial as forest fire can spread extremely quickly but its reconstruction on the contrary is a long process. This article presents the characteristics of such dangers as forest fires in Poland and the statistics of forest fires in Opole Province between 01.01.2015 and 14.05.2018.

Key words: forest fire, forest fire hazard, forest ecosystem

*Krzysztof Ryś*¹

Prawo do zabezpieczenia społecznego – element bezpieczeństwa socjalnego jednostki

Streszczenie

Bezpieczeństwo socjalne jednostki stanowi jedną z kluczowych kategorii polityki społecznej. Jawi się ono jako wolność od zagrożeń powodujących brak lub niedostatek środków niezbędnych do zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych jednostki. Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego społeczeństwa i jego członków stanowi jedno z podstawowych zadań państwa. W tym zakresie uwidacznia się rola zabezpieczenia społecznego, zwłaszcza w kontekście koncepcji państwa opiekuńczego i państwa gwarantującego. W kontekście normatywnym kluczowe znaczenie ma konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego. Stanowi bowiem podstawę gwarancji podjęcia przez państwo działań zapewniających bezpieczeństwo socjalne.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo socjalne, zabezpieczenie społeczne, prawo do zabezpieczenia społecznego

Wstęp

Stan bezpieczeństwa socjalnego stanowi jedną z fundamentalnych potrzeb człowieka, której ochrony w życiowo uzasadnionych przypadkach należy oczekiwać od państwa. W jego wymiarze ekonomicznym elementarne znaczenie ma kwestia pewnego minimum bytowego, poniżej którego konieczne staje się wsparcie. Ochrona winna dotyczyć sytuacji życiowych będących skutkiem ziszczenia się określonych ryzyk socjalnych, które obejmują m. in. chorobę, wypadek przy pracy, chorobę zawodową, niepełnosprawność, starość, brak pracy, macierzyństwo lub utratę żywiciela rodziny. Działania podejmowane przez państwo nie mogą mieć charakteru interwen-

¹ Pracownik naukowy w Zakładzie Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego Uniwersytet Opolski, Wydział Prawa i Administracji

cyjnego i incydentalnego. Niezbędne jest zatem stworzenie systemowego rozwiązania, którego zasady nie będą różnicować jednostek w podobnych sytuacjach faktycznych. W tym zakresie Konstytucja² statuuje prawo do zabezpieczenia społecznego przysługujące obywatelom, które stanowi podstawę gwarancji ochrony na wypadek ryzyk socjalnych, a jednocześnie warunkuje obowiązek przyjęcia właściwych rozwiązań prawnych.

1. Wokół zagadnienia bezpieczeństwa socjalnego

Bezpieczeństwo socjalne jednostki jest jedną z kluczowych kategorii polityki społecznej. W ogólnym ujęciu bezpieczeństwo socjalne jawi się jako wolność jednostki od zagrożeń skutkujących brakiem środków do zaspokojenia potrzeb życiowych jednostki lub stan ich niedoboru³. Niedostatek środków utrzymania polega zaś zarówno na niewystarczającym poziomie środków finansowych i rzeczowych, jak i na braku właściwej opieki, gdy sytuacja życiowa danej osoby warunkuje pomoc w tej formie⁴.

Pojęcie bezpieczeństwa socjalnego ma węższy zakres znaczeniowy niż pojęcie bezpieczeństwa społecznego. Przedmiotem pierwszego jest wolność i zabezpieczenie od ryzyk socjalnych. Bezpieczeństwo społeczne obejmuje zaś stan wolności od niedostatecznej ilości materialnych środków utrzymania oraz zapewnienie realnych gwarancji pełnego rozwoju jednostek⁵. Uwzględnia zatem także aspekt eliminowania zagrożeń odnoszących się do rozwoju psychofizycznego jednostek, na który oddziałują warunki społeczne, ekonomiczne i polityczne funkcjonowania człowieka⁶. Wobec powyższego określenie *socjalne* jednoznacznie wskazuje na podstawowe sprawy bytowe, które są najistotniejsze dla każdej jednostki w wymiarze uniwersalnym. Częstokroć łączy się z udzielaniem wsparcia. *Społeczny* charakteryzuje się natomiast szerszym zakresem znaczeniowym, który obejmuje pełny rozwój fizyczny i psychiczny jednostki⁷.

Istota bezpieczeństwa socjalnego sprowadza się do podjęcia działań zapewniających podstawowe warunki bytowe i łagodzenie kwestii społecz-

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483).

³ Zob. M. Książkowski, *Zabezpieczenie społeczne* (w:) B. Rysz-Kowalczyk (red.), *Leksykon polityki społecznej*, Wyd. Aspra JR, Warszawa 2001, s. 239-240.

⁴ Zob. G. Uścińska, *Świadczenia z zabezpieczenia społecznego w regulacjach międzynarodowych i polskich. Studium porównawcze*, Wyd. IPISS, Warszawa 2005, s. 19-20.

⁵ Za K. Dunaj, *Prawo do zabezpieczenia społecznego jako gwarancja bezpieczeństwa socjalnego jednostki* (w:) M. Czuryk, K. Naumowicz (red.), *Prawo ubezpieczeń społecznych. Wybrane problemy*, Wyd. UWM, Olsztyn 2016, s. 24.

⁶ Tamże, s. 24.

⁷ Zob. I. Sierpowska, *Bezpieczeństwo socjalne jako dobro publiczne*, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy 2015, nr 16, s. 45.

nych. W jego zakresie państwo winno jest podejmować działania na rzecz eliminowania zjawisk typu ubóstwo, wykluczenie, bezrobocie, a jednocześnie niwelować różnice w statusie społecznym, wspomagać grupy słabsze ekonomicznie oraz zapewniać możliwie powszechny dostęp do dóbr wytwarzanych przez społeczeństwo⁸. Przy czym dostępność i rozdzielanie dóbr w społeczeństwie powinno opierać się o zasady sprawiedliwości a nie o zasadę równości. Niemniej bezpieczeństwo socjalne w wymiarze ekonomicznym odnosi się do minimalnych standardów ochrony w rzedmiocie zabezpieczenia dochodów i płacy minimalnej⁹. Bezpieczeństwo socjalne zajęło czołowe miejsce pośród wartości i potrzeb ludzkich w połowie XX wieku, a jednocześnie trwale wpisało się w katalog podstawowych praw obywatelskich znamionujących ustroje demokratyczne¹⁰. Wydaje się, że najważniejszym gwarantem bezpieczeństwa socjalnego jednostki jest państwo i władza publiczna.

Z problematyką bezpieczeństwa socjalnego wiąże się zagadnienie ryzyka socjalnego. Można je zobrazować jako ryzyko dotyczące jednostki, które wynika z różnych form organizacji życia społecznego i wynikających stąd zjawisk¹¹. Ryzyko socjalne należy postrzegać jako zjawisko o kilku wyodrębnionych w literaturze przedmiotu cechach. Jest to bowiem niebezpieczeństwo zajścia zdarzenia o charakterze niekorzystnym, niepewnym, niezależnym od woli jednostki, losowym, przyszłym, prawnie wyodrębnionym oraz aktuarialnie obliczalnym¹². W tym aspekcie istotne pozostaje tzw. pozytywne ustawodawstwo związane z ochroną prawną w określonych sytuacjach życiowych wynikających z danych zdarzeń powiązanych z kategorią ryzyka socjalnego. Wobec możliwości ziszczenia się ryzyka jednostka nie powinna być pozostawiona sama sobie w potrzebie. Może ona liczyć na solidarność ze strony innych jednostek narażonych na podobne ryzyka, co prowadzi do wykształcenia się wspólnoty ryzyka podejmującej ciężar łagodzenia skutków ryzykownych zdarzeń. Rolą regulacji z zakresu prawa zabezpieczenia społecznego pozostaje przeto ustanowienie owych wspólnot, ich organizacji oraz praw i obowiązków poszczególnych podmiotów¹³. Niemniej w literaturze przedmiotu podkreśla się, że istotny jest przede

⁸ Tamże, s. 45-46.

⁹ Zob. M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku*, Wyd. Difin, Warszawa 2011, s. 58.

¹⁰ Zob. L. Dziewięcka-Bokun, *Bezpieczeństwo socjalne jako podstawa pokoju społecznego* (w:) L. Frąckiewicz (red.), *Bezpieczeństwo socjalne*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Katowice 2003, s. 11.

¹¹ Zob. E. Modliński, *Podstawowe zagadnienia prawne ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 1968, s. 19.

¹² Zob. K. Antonów, *Zagadnienia ogólne prawa ubezpieczeń społecznych* (w:) K.W. Baran (red.), *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 657-658.

¹³ Zob. J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2006, s. 5.

wszystkim rezultat – osiągnięcie odpowiedniego (najszerszego) bezpieczeństwa. Zdecydowanie mniej ważne są zaś mechanizmy i metody, za pomocą których doprowadza się do tego stanu¹⁴.

Z pojęciem bezpieczeństwa socjalnego nierozzerwanie związane pozostaje zagadnienie jego odpowiednich jego standardów. Ten aspekt można rozpatrywać na wielu płaszczyznach. Wyodrębnia się bowiem standard jako kategorię normatywną, diagnostyczną oraz statystyczno-analityczną. Niemniej, gdy jest on określany przez normy prawne mamy do czynienia z standardem bezpieczeństwa socjalnego jako kategorią normatywną¹⁵. Radosław Pacud wskazuje na aprobatę roli prawa w polityce społecznej. Przemawia to za koniecznością rozpatrywania standardów bezpieczeństwa socjalnego także w kategoriach normatywnych. Normatywność tego standardu przejawia się bowiem w regulacji warunków nabycia oraz wymiaru otrzymywanych świadczeń. Autor ten wyróżnia standardy odnoszące się do sytuacji bytowej na wypadek wystąpienia ryzyka socjalnego, z zastrzeżeniem, że nie jest możliwe wskazanie jednego standardu bezpieczeństwa socjalnego, bowiem są one uzależnione od rodzaju rozpatrywanego ryzyka. Istnieje zatem możliwość wyodrębnienia standardów bezpieczeństwa zdrowotnego, emerytalnego itp. Niemniej kategoria ta wypełnia funkcję swojego wzorca dla rozwiązań stosowanych w polityce społecznej¹⁶.

W szeroko rozumianym prawie socjalnym często dochodzi do uznania bezpieczeństwa socjalnego za synonim zabezpieczenia społecznego. Wydaje się, że utożsamianie tych pojęć stanowi pokłosie tłumaczenia angielskiego określenia *social security*, który może być przekładany zarówno jako bezpieczeństwo socjalne, jak i zabezpieczenie społeczne. Trzeba jednak zwrócić uwagę na doniosłe różnice pomiędzy tymi kategoriami¹⁷. Zabezpieczenie społeczne, o czym szerzej mowa dalej, stanowi *całokształt środków i działania instytucji publicznych, za pomocą których społeczeństwo stara się zabezpieczyć swych obywateli przed niezawinionym przez nich niedostatkiem, przed groźbą niemożności zaspokojenia podstawowych, społecznie uznanych za ważne, potrzeb*¹⁸. Nie ulega wątpliwości, że zabezpieczenie społeczne należy postrzegać jako mechanizm planowania i podejmowania działań, które mają prowadzić do osiągnięcia stanu bezpieczeństwa socjalnego. Druga kategoria nie jest pojęciem normatywnym i odnosi się zaś do

¹⁴ Zob. M. Księżpolski, *Zabezpieczenie...*, op. cit., s. 238.

¹⁵ Zob. G. Uścińska, *Świadczenia...*, op. cit., s. 22.

¹⁶ Zob. R. Pacud, *Standard bezpieczeństwa socjalnego jako kategoria normatywno-wzorcowa polityki zabezpieczenia społecznego*, *Polityka Społeczna* 2002, nr 9, s. 14-18.

¹⁷ Zob. I. Sierpowska, *Bezpieczeństwo...*, op. cit., s. 46.

¹⁸ Zob. J. Piotrowski, *Zabezpieczenie społeczne – problematyka i metody*, Warszawa 1966, s. 28.

generalnych standardów socjalnych uznawanych w demokratycznym państwie. Często bezpieczeństwo socjalne jest opisywane za pomocą nieostrych pojęć typu: odpowiedni poziom, godne warunki itp., którymi posługują się głównie międzynarodowe i europejskie źródła prawa. Na ich podstawie systemy prawa wytyczają standardy zapewnienia bytu jednostki – płacę minimalną, próg interwencji socjalnej lub kryteria dochodowe. Bezpieczeństwo socjalne może ponadto odnosić się do zagadnienia potrzeb człowieka w sferze socjalnej. Zaspokojenie tych wewnętrznych potrzeb oznacza osiągnięcie stanu bezpieczeństwa socjalnego. Należy jednak zastrzec, że pojęcie to musi charakteryzować się unwersalnością, powszechnością i społeczną użytecznością, a z tego powodu pozostaje ono trudne w analizie, bowiem odwołuje się do subiektywnych odczuć oraz podlega nieustannej relatywizacji w czasie i przestrzeni¹⁹.

Potrzeba bezpieczeństwa socjalnego istnieje jeszcze przed wystąpieniem określonych zdarzeń losowych i ich skutków²⁰. Wydaje się, że znaczącym środkiem zapewnienia jednostkom określonego standardu bezpieczeństwa socjalnego jest system zabezpieczenia społecznego. Wykorzystanie powszechnego systemu dla osiągnięcia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa socjalnego stanowi bowiem działanie antycypacyjne polityki społecznej²¹.

2. Pojęcie zabezpieczenia społecznego

Nie ulega wątpliwości, że kształt instytucji zabezpieczenia społecznego pozostaje powiązany z celem polityki społecznej państwa. Podstawą rozwoju zabezpieczenia społecznego było bowiem kryterium *potrzeby*, zarówno indywidualanej, jak i ogólnospołecznej. Zdefiniowana i powszechna potrzeba determinuje rodzaj, a także ustalenie warunków nabywania ochrony oraz świadczeń²².

Zabezpieczenie społeczne cechuje się wielością definicji. Może być ujmowane jako idea, która stanowi o obowiązku społeczeństwa zapewniania każdemu ze swoich członków podstawowych potrzeb²³. Inna definicja wskazuje, że jest to swoiste urządzenie wykorzystywane przez państwo

¹⁹ Zob. I. Sierpowska, *Bezpieczeństwo...*, op. cit., s. 46-47.

²⁰ Zob. J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego. Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. Bezrobocie i pomoc społeczna*, Wyd. Zakamycze, Kraków 2001, s. 13.

²¹ Zob. G. Uścińska, *Świadczenia...*, op. cit., s. 23.

²² Zob. E. Modliński, *Podstawowe...*, op.cit., s. 89.

²³ Za K. Jaworską, *Główne cechy ubezpieczeń społecznych* (w:) M. Czuryk, K. Naumowicz (red.), *Prawo ubezpieczeń społecznych. Wybrane problemy*, Wyd. UWM, Olsztyn 2016, s. 34.

dla zagwarantowania obywatelom minimum egzystencji wobec wypadków losowych²⁴. Zabezpieczenie społeczne zostało także określone jako zespół przedsięwzięć będących składowymi całościowej polityki państwa, których celem jest realizacja pewnej grupy zadań lub idea społeczna wyznaczająca państwu tego rodzaju zadania²⁵. Z powyższego można wnioskować, że istotą zabezpieczenia społecznego pozostaje asekuracja ryzyk, które wiążą się z utratą środków do życia. Przy czym ważny jest aspekt przezorności, czyli zapewniania ochrony jeszcze przed ziszczeniem się określonego ryzyka.

Należy zauważyć, że przywołane powyżej definicje pojęcia zabezpieczenia społecznego ujmują go w kontekście socjologicznym i politologicznym. Nie odnoszą się one natomiast do sfery nauk prawnych. Polskie prawo nie zawiera bowiem definicji legalnej zabezpieczenia społecznego.

Niemniej Krzysztof Kolasiński wskazuje, że w sensie prawnym obejmuje ono ogół norm prawnych regulujących nurt polityki społecznej ukierunkowany na zapewnienie pomocy jednostkom będącym w trudnej i wymagającej interwencji sytuacji życiowej²⁶. W ocenie autora próba definiowania pojęcia zabezpieczenia społecznego w kontekście normatywnym nie jest właściwa. W sensie prawnym należałoby wskazywać na pojęcie prawa do zabezpieczenia społecznego jako podstawy zagwarantowania jednostkom minimum środków i możliwości bytowych.

Doktryna prawa socjalnego dominująco podkreśla teorię socjalnej funkcji państwa i państwa socjalnego jako prowadzącego politykę społeczną, a zatem zobowiązanego do gwarantowania zaspokojenia potrzeb, które można ujmować szerzej w kontekście prawa człowieka i obywatela. Niemniej przejawia się tutaj kontrowersyjna problematyka państwa opiekuńczego, która opiera się na pojęciach *welfare state* i *Sozialstaat* będących wieloznacznymi określeniami o historycznych odniesieniach²⁷. *Nasuwa się wniosek, że zawodne jest szukanie uzasadnienia zabezpieczenia społecznego w ogólnych pojęciach o charakterze w znacznym stopniu ideologicznym. (...) Mniej przeszkadza to w czasach gospodarczo i społecznie pomyślnych, przeciwnie jest natomiast, gdy istotna (strukturalna) reforma systemu zabezpieczenia społecznego staje się pilna i nieuchronna*²⁸. Teoria socjalnej funkcji państwa zdaje się odnajdywać wsparcie w ideologii praw

²⁴ Zob. W. Szubert, *Studia z polityki społecznej*, Wyd. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1973, s. 230.

²⁵ Zob. L. Kaczyński, *Pojęcie zabezpieczenia społecznego i kryterium rozróżniania jego technik*, PiZS 1986, nr 5-6, s. 21.

²⁶ Zob. K. Kolasiński, *Prawo pracy i zabezpieczenia społecznego*, Wyd. TNOiK, Toruń 1999, s. 105.

²⁷ Zob. J. Jończyk, *Sposób i miara zabezpieczenia społecznego*, Państwo i Prawo 2011, nr 10, s. 9.

²⁸ Tamże, s. 9-10.

człowieka i obywatela oraz w prawie międzynarodowym i europejskim. Niemniej właściwsze uzasadnienie zabezpieczenia społecznego należy opierać na podstawach ekonomicznych i społecznych. Użyteczna w tym zakresie staje się teoria płacy rodzinnej jako zobowiązania z tytułu zatrudnienia²⁹. Wydaje się bowiem, że zabezpieczenie społeczne stanowi kategorię silnie nacechowaną ekonomicznie. Na gruncie opisywanej problematyki interesująco jawi się koncepcja państwa gwarantującego, w której władza publiczna poszukuje nowych instytucjonalnych rozwiązań, aby nie podejmować w pełni ciężaru obowiązku finansowania i realizowania świadczeń, również socjalnych. Naturalnie taka koncepcja wymaga uznania zadań z zakresu zabezpieczenia społecznego za zadania publiczne, które mogą podlegać swoistej *prywatyzacji*. Wybrane z nich władza publiczna może przekazać do realizacji (i istotnie to czyni) innym podmiotom, do których zalicza się przede wszystkim Zakład Ubezpieczeń Społecznych. ZUS obecnie nie posiada bowiem przymiotu organu administracji państwowej, a jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną (*vide* art. 66 u.s.u.s.³⁰). Podmiotami, na które władza ceduje niektóre zadania z zakresu zabezpieczenia społecznego są także Narodowy Fundusz Zdrowia oraz Otwarte Fundusze Emerytalne³¹. Niemniej należy zauważyć, że powierzenie realizacji zadań publicznych z zakresu zabezpieczenia społecznego podmiotom niepublicznym nie powoduje wyłączenia odpowiedzialności państwa za poziom i prawidłowość ich realizacji.

3. Konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego

W art. 67 Konstytucja wskazuje, że obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Prawo to ma również obywatel pozostający bez pracy nie z własnej woli i nie mający innych środków utrzymania. Przy czym przywołany przepis statuuje kompetencję ustawodawcy zwykłego do określenia form i zakresu prawa do zabezpieczenia społecznego.

Ograniczenie w art. 67 ust. 1 Konstytucji prawa do zabezpieczenia społecznego do przypadków klasycznych ryzyk ubezpieczeń społecznych –

²⁹ Tamże, s. 10.

³⁰ Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1778 z późn. zm.).

³¹ Szerzej na temat *prywatyzacji* zadań z zakresu zabezpieczenia społecznego: D.E. Lach, *Powierzenie realizacji zadań publicznych z zakresu zabezpieczenia społecznego podmiotom niepublicznym*, Państwo i Prawo 2015, nr 2, s. 35- 57.

niezdolności do pracy spowodowanej chorobą lub inwalidztwem oraz osiągnięcia wieku emerytalnego wskazuje, że Konstytucja posłużyła się pojęciem zabezpieczenia społecznego w wąskim znaczeniu, obejmującym instytucje przezorności społecznej oparte na konstrukcji praw podmiotowych do świadczeń. Poza jego zakresem pozostaje w zasadzie pomoc społeczne, do istoty jej należy bowiem uniwersalny zakres oddziaływania – bez względu na przyczynę niedostatku, a więc w każdym przypadku, gdy ktoś znajdzie się w sytuacji wymagającej wsparcia z zewnątrz³². Należy podkreślić, że rozdzielenie prawa do zabezpieczenia społecznego na przypadki niezdolności do pracy z powodu choroby lub inwalidztwa i osiągnięcia wieku emerytalnego oraz pozostawania bez pracy nie jest przypadkowe. W tym drugim aspekcie jest ono bowiem uzależnione od braku innych środków utrzymania. Złożona konstrukcja prawa do zabezpieczenia społecznego w świetle art. 67 Konstytucji pozwala przyjąć, że prawo to w przypadkach wynikających z ust. 1 pozostaje prawem niezależnym od faktu posiadania lub nie innych środków do życia³³.

Należy zaznaczyć, że swoboda ustawodawcy zwykłego w kształtowaniu prawa obywateli do zabezpieczenia społecznego nie może prowadzić do naruszenia istoty danego prawa i jego minimum³⁴. W związku z tym dominujący w nauce przedmiotu jest pogląd, zgodnie z którym treść prawa do zabezpieczenia społecznego jest określana przez ustawodawcę. Niemniej art. 67 Konstytucji nie stanowi o zupełnej dowolności ustawodawcy w kreowaniu instytucji i mechanizmów systemu. Jest on bowiem ograniczany w wyborze przez konstytucyjną aksjologię odnoszącą się do respektowania zasad sprawiedliwości społecznej i równości³⁵.

Konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego pozostaje determinowane funkcjami, jakie ma ono do spełnienia. Powołanie się na element funkcji zabezpieczenia społecznego w zakresie ustalenia normatywnej treści prawa do niego jest również uzasadnione rolą samej Konstytucji. W takim ujęciu prawo do zabezpieczenia społecznego wykracza poza ramy wyznaczane standardami socjalnymi zasadniczo wynikającymi z Konwencji MOP nr 102 z 1952 r. Sama formuła prawa do zabezpieczenia społecznego wynikająca z treści Konstytucji może budzić zastrzeżenia, bowiem zakres

³² Zob. K. Kolasiński, *Konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego a nowy system ubezpieczeń społecznych*, Państwo i Prawo 1999, nr 5, s. 10.

³³ Zob. K. Kolasiński, *Konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego a nowy system ubezpieczeń społecznych*, Państwo i Prawo 1999, nr 5, s.10.

³⁴ Zob. K. Łobos, *Konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2017, nr 4, s. 210.

³⁵ Zob. K. Antonów, *Prawo do emerytury*, Wyd. Zakamycze, Kraków 2003, s. 47.

przedmiotowy przepisu art. 67 Konstytucji pozostaje określony w sposób węższy niż przyjmowany tradycyjnie w prawie międzynarodowym i doktrynie. Poza nim znalazła się bowiem m. in. instytucja pomocy społecznej. Treść art. 67 ust. 1 Konstytucji nie może zatem stanowić podstawy formułowania definicji zabezpieczenia społecznego³⁶. Pomimo wskazywania, że Konstytucja w zakresie prawa do zabezpieczenia społecznego gwarantuje prawo do minimum, które pozwala na zaspokojenie podstawowych potrzeb, to jednocześnie treść omawianego przepisu nie daje podstaw do wyprowadzania konkretnego roszczenia względem państwa³⁷.

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na nieuzasadnioną degradację prawa do zabezpieczenia społecznego w Konstytucji. Szerokie rozstrzygnięcie o konkretnych prawach obywateli przez Konstytucję przeciwdziała bowiem deprecjacji wysoko cenionych społecznie wartości działaniami ustawodawcy. Przyjmując pogląd o potrzebie ujmowania praw socjalnych w ustawie zasadniczej, to art. 67 Konstytucji jest przykładem, w którym Konstytucja oddaje kompetencje stanowienia o prawie ustawodawcy zwykłego. To może prowadzić do nieuzasadnionego degradowania wartości tego prawa, bowiem nie korzysta ono z mechanizmów ochronnych przewidzianych dla norm konstytucyjnych³⁸. *W sporach o konstytucyjność zmian w dziedzinie zabezpieczenia społecznego wielokrotnie powtarza się argument o wyraźnym przekazaniu kompetencji do stanowienia prawa zabezpieczenia społecznego ustawodawcy zwykłemu*³⁹. W ocenie autora trudno zgodzić się ze stanowiskiem o deprecjacji prawa do zabezpieczenia społecznego na gruncie Konstytucji. Wszak norma z art. 67 Konstytucji nie stanowi podstawy do skonkretyzowanych roszczeń jednostek wobec państwa, a jednocześnie prawo do zabezpieczenia społecznego pozostaje objęte międzynarodowymi standardami, które warunkują jego minimalny poziom. Przywołany przepis przede wszystkim statuuje obowiązek utworzenia systemowego rozwiązania zapewniającego zabezpieczenie społeczne.

³⁶ Zob. K. Ślebzak, *Prawo do zabezpieczenia społecznego w Konstytucji RP. Zagadnienia podstawowe*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 102.

³⁷ Tamże, s. 102.

³⁸ Zob. K. Roszewska, *Problem zakresu zabezpieczenia społecznego w Konstytucji RP* (w:) M. Seweryński, J. Stelina (red.), *Wolność i sprawiedliwość w zatrudnieniu. Księga pamiątkowa poświęcona Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej Profesorowi Lechowi Kaczyńskiemu*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2012, s. 267.

³⁹ Tamże, s. 267.

Podsumowanie

Zabezpieczenie społeczne to pojęcie interdyscyplinarne, które można rozpatrywać zarówno w naukach prawnych, jak i ekonomicznych oraz społecznych. Taki charakter utrudnia wyprowadzenie jednej uniwersalnej jego definicji. Na gruncie prawa funkcjonuje jednak pojęcie prawa do zabezpieczenia społecznego, które znajduje swoje umocowanie konstytucyjne. Stanowi ono swoistą gwarancję obywateli do zapewnienia im utrzymania i bytu w różnych (trudnych) sytuacjach życiowych. Trzeba jednak zaznaczyć, że współcześnie pewne elementy pomocowe nie mieszczą się już w prawie zabezpieczenia społecznego. Niemniej prawo do zabezpieczenia społecznego stanowi element realizacji bezpieczeństwa socjalnego jednostki.

Bibliografia

1. Antonów K., *Prawo do emerytury*, Wyd. Zakamycze, Kraków 2003
2. Baran K.W. (red.), *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2013
3. Czuryk M., Naumowicz K. (red.), *Prawo ubezpieczeń społecznych. Wybrane problemy*, Wyd. UWM, Olsztyn 2016
4. Frąckiewicz L. (red.), *Bezpieczeństwo socjalne*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Katowice 2003
5. Jończyk J., *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Wyd. Zakamycze, Kraków 2006
6. Jończyk J., *Prawo zabezpieczenia społecznego. Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. Bezrobocie i pomoc społeczna*, Wyd. Zakamycze, Kraków 2001
7. Jończyk J., *Sposób i miara zabezpieczenia społecznego*, Państwo i Prawo 2011, nr 10
8. Kaczyński L., *Pojęcie zabezpieczenia społecznego i kryterium rozróżniania jego technik*, PiZS 1986, nr 5-6,
9. Kolasiński K., *Konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego a nowy system ubezpieczeń społecznych*, Państwo i Prawo 1999, nr 5
10. Kolasiński K., *Prawo pracy i zabezpieczenia społecznego*, Wyd. TNOiK, Toruń 1999
11. Lach D.E., *Powierzenie realizacji zadań publicznych z zakresu zabezpieczenia społecznego podmiotom niepublicznym*, Państwo i Prawo 2015, nr 2

12. Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku*, Wyd. Difin, Warszawa 2011
13. Łobos K., *Konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2017, nr 4
14. Modliński E., *Podstawowe zagadnienia prawne ubezpieczeń społecznych*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1968
15. Pacud R., *Standard bezpieczeństwa socjalnego jako kategoria normatywno-wzorcowa polityki zabezpieczenia społecznego*, Polityka Społeczna 2002, nr 9
16. Piotrowski J., *Zabezpieczenie społeczne – problematyka i metody*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1966
17. Rysz-Kowalczyk B. (red.), *Leksykon polityki społecznej*, Wyd. Aspra JR, Warszawa 2001
18. Seweryński M., Stelina J. (red.), *Wolność i sprawiedliwość w zatrudnieniu. Księga pamiątkowa poświęcona Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej Profesorowi Lechowi Kaczyńskiemu*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2012
19. Sierpowska I., *Bezpieczeństwo socjalne jako dobro publiczne*, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy 2015, nr 16
20. Szubert W., *Studia z polityki społecznej*, Wyd. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1973
21. Ślęzak K., *Prawo do zabezpieczenia społecznego w Konstytucji RP. Zagadnienia podstawowe*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2015
22. Uścińska G., *Świadczenia z zabezpieczenia społecznego w regulacjach międzynarodowych i polskich. Studium porównawcze*, Wyd. IPISS, Warszawa 2005

Abstract

Krzysztof Ryś

Social security law – the element of the individual’s social safety

The individual’s social safety constitutes one of the key categories of social policy. It is regarded as the freedom from threats causing the lack or insufficiency of the means which are necessary to satisfy the individual’s basic needs in life. Ensuring social safety for the society and its members constitutes one of the basic tasks performed by the state. In this area the role of social security emerges, especially in the context of the concept of the welfare state and the guaranteeing state. In the normative context the constitutional social security law is of key significance. Namely, it constitutes the foundation for the guarantee of the state’s taking actions to ensure social safety.

Key words: social safety, social security, social security law